

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

Warszawa

2021

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

ISSN: 2450-8160

nr.indeksu: 19464

numer: 66 (04/2021)

Redaktor naczelny: Gontarenko N.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Polska;

L. Nechaeva, dr, Instytut PNPu im. K.D. Ushinskogo, Ukraina.

K. Fedorova, PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. »Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

info@conferenc.pl

Nakład: 80 egz.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wszelkie prawa do materiałów prac należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. »Diamond trading tour».

Obowiązkowym jest odniesienie do czasopismo.

Opinie wyrażane w artykułach czy reklamach są publikowane na wyłączną odpowiedzialność autorów, sponsorów lub reklamodawcy. W związku z tym ani Redakcja, ani Wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wykorzystania jakichkolwiek nieścisłych informacji.

Warszawa 2021

»Diamond trading tour" ©

ISSN: 2450-8160

Проблема дружніх взаємовідносин між дітьми дошкільного віку Бабаян Ю.О., Зайзбур Н.О.....	5
The emergence and stages of development of navruz Umurova M. Y.....	8
Актуальність професійної підготовки майбутніх управлінців на основі сучасних онлайн-платформ Рудницька Н. А., Сакір І. М.	14
Актуальність проблеми: мобільна залежність у здобувачів вищої освіти Сірант Н. П., Проц М. О.....	17
Роль критичного мислення у професійній діяльності фахівців морських спеціальностей Василенко О. П., Vasylenko O. P.....	21
Modern Approaches to Teaching a Professional Foreign Language. Shumska O., Levitska L.	25
Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у формуванні моральної готовності дітей до школи Тесленко С. О., Teslenko S. O.	29
Рецепція художнього хронотопу у побутовому пісенному тексті півдня україни Сікорська В. Ю., Миргородська Н. В.	36
Застосування сюжетно-рольових ігор у процесі виховання дітей дошкільного віку Перхун Л.	42

УДК 373.24

Проблема дружніх взаємовідносин між дітьми дошкільного віку

Бабаян Ю.О.,

доцент, кандидат психологічних наук

Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського

Зайзбур Н.О.,

студентка спеціальності 012 Дошкільна освіта

Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського

Babaian Yuliia,

Associate Professor, PhD

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University, Ukraine

Zayzbur Nadezhda,

student of speciality 012 Pre-School Education

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University, Ukraine

The problem of friendly relationships between children of preschool age

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти проблеми дружніх взаємин дітей дошкільного віку, простежується соціальний характер проблем дружби й дружніх взаємин: розкривається колективний характер дружніх зв'язків дітей і необхідність оволодіння способами діяльності як умови формування дружніх почуттів і відносин.

Abstract. The article considers the theoretical aspects of the problem of friendly relations of preschool children, traces the social nature of the problems of friendship and friendly relations: reveals the collective nature of friendly relations of children and the need to master ways of working as a condition for forming friendly feelings and relationships.

Ключові слова: стосунки, спілкування, дружба, дружні взаємовідносини

Keywords: relationships, communication, friendship, friendly relationships

Постановка проблеми. Дошкільне дитинство – короткий, але дуже важливий етап у розвитку дитини. В ці роки вона набуває початкових знань про навколишнє життя, у неї починає формуватися певне відношення до людей, виробляються стереотипи правильної поведінки, складається характер. Саме тому в останні роки значно зростає інтерес педагогів і психологів до проблеми дитячих взаємин.

Непомічені вчасно негативні якості в поведінці дітей можуть вплинути на подальше формування особистості, завадити повноцінному спілкуванню з навколишніми людьми. Цим обумовлена необхідність ранньої діагностики і корекції випадків дитячих конфліктів.

Учені і практики визначають різні аспекти цієї складної проблеми. Зокрема, виявляються особливості взаємин дітей на різних вікових етапах, ведуться пошуки найефективніших засобів їх формування. І це цілком закономірно. Адже важко переоцінити значення позитивних взаємин у моральному вихованні людини нового суспільства. Успіх соціального розвитку дитини залежить насамперед від її умінь спілкуватися з іншими. У дитячому садку – це спілкування з однолітками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємовідношення дошкільників з однолітками у вітчизняній і зарубіжній психології в останні десятиріччя були досліджені у різних аспектах: в аспекті дослідження провідних видів діяльності (Д.Б. Годовіков, А.І. Донцов, О.В. Запорожець, Я.Л. Коломінський), особистісних учасників взаємостосунків (Г.Є. Іванова, Т.О. Рєпіна), вплив дорослих на становлення взаємостосунків дітей (С.В. Корницька) та ін. Процес розвитку особистості дошкільника, описаний В.С. Мухіною через механізми ідентифікації–відокремлення, дозволяє визначити роль взаємостосунків з однолітками у цьому розвитку. З одного боку, в старшому дошкільному віці у групі дітей вперше складається суспільна думка і виникає явище конформності: діти починають прислухатися до думки однолітка і підкоряються думці більшості. З іншого боку, порівнюючи себе з однолітками, ди-

тина починає виділяти себе, свою позицію, відрізняючи її від позиції іншого.

Накопичені теоретичні дані важливі для осмислення проблеми та її подальшого вивчення.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз проблеми дружніх взаємостосунків між дітьми дошкільного віку.

Виклад осиного матеріалу дослідження. Проблема дружби, дружніх взаємовідносин між дітьми дошкільного віку досліджувалась багатьма педагогами і психологами (А.М. Айзенбрат, А.В. Булатова, В.П. Залогіна, М.І. Лисенко, Є.І. Кульчицька та ін.).

У дослідженнях В.П. Залогіної ставилася задача уточнити і обґрунтувати методи і прийоми виховання дружнього дитячого колективу у грі, а також прослідкувати за ходом товариських відношень у грі дітей старшого дошкільного віку. Основну увагу В.П. Залогіна приділяє розгляду проблеми розвитку сюжетно-рольових ігор і значення цієї діяльності для формування колективних відношень.

Інше педагогічне дослідження З.В. Ліштван присвячене вивченню проблеми виховання дружніх взаємостосунків у будівельних іграх. У ньому виводиться важливе теоретичне положення про те, що рівень дружніх взаємостосунків має безпосередній зв'язок з рівнем розвитку діяльності дітей, що організується вихователем.

А.М. Айзенбрат провела психологічне вивчення почуття дружби у дітей дошкільного віку. Дослідниця вважає, що розвиток дружнього почуття у дитини йде від колективної спільної товариськості – від дружби з усіма, до вибіркової дружби з окремими дітьми [1].

З іншого боку, у роботах М.І. Лісіної висувається положення про те, що перші дитячі взаємостосунки, що викликані потребою дитини у спілкуванні, хоча і будуються на основі взаємних симпатій між багатьма дітьми, але вже дуже рано – на третьому році життя набувають вибіркового характеру [3].

Навіть до старшого дошкільного віку відношення між 2-3 дітьми, що носять ознаки дружби, характеризуються головним чином як особисті відношення. Разом

з тим з'являються і більш великі дитячі об'єднання з 5-6 осіб, які під впливом загальних виховних вимог поступово набувають колективної спрямованості.

Справедливо підкреслюється М.І. Коберник, Н.Є. Коваленко і підтверджується фактичним матеріалом положення про те, що дружба, визначаючи моральний напрямок поведінки дітей старшого віку, сприяє формуванню у них колективістських почуттів і відносин.

Д.В. Менджерницька, досліджуючи ігри дітей як засіб морального виховання, звертає увагу на надзвичайно важливий для педагогіки факт: спільна дитяча гра, у якій можна спостерігати злагоджені відносини й начебто вміння дружно грати з товаришами, ще не означає наявності істинно дружніх, товариських почуттів і відносин. Лише кропітка педагогічна робота з окремими дітьми – представниками різних груп (за характером індивідуальних проявів), зокрема вплив на дитину за допомогою позитивного змісту гри й ролі, робить її ігрову діяльність, її поведінку цілеспрямованими, що мають моральний характер (прояв у грі симпатії, турботи про товариша тощо) [4].

А.П. Усова надає найважливішого значення тим дитячим відносинам, які будуються завдяки наявності в дітей особливої групи якостей, «суспільних» якостей. До них належить здатність дитини входити у спільноту гравців, діяти у ній певним чином, установлювати зв'язки з іншими дітьми, переконувати у чомусь однолітків або самому переконуватися тощо. Із зростанням усвідомленості своєї ролі у взаємних відносинах дітей (у «взаємодії») більш складними стають й «суспільні» якості. На

грунті формування «суспільності» відкривається можливість підводити дітей до норм і звичок моральної поведінки, зокрема великий вплив на моральний розвиток дітей, їхні відносини буде мати не тільки вплив дорослого, але й самого «дитячого суспільства» [5].

Висновки. Таким чином, у різних дослідженнях простежується соціальний характер проблем дружби й дружніх взаємин: розкривається колективний характер дружніх зв'язків дітей і необхідність оволодіння способами діяльності як умови формування дружніх почуттів і відносин.

Список використаних джерел

- Айзенбрат М.М. Формування соціальних міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку у процесі ігрової діяльності. Наукові записки кафедри педагогіки. Харків, 2014. Вип. XXXVII. С. 23-34.
- Коберник М.І., Коваленко Н.Є. Виховання дружніх взаємовідносин у дітей старшого дошкільного віку в трудовій та ігрових видах діяльності. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч. I. С.93-96.
- Лисина М. И. Потребности и мотивы общения между дошкольниками. Генетические проблемы социальной психологии: сб. статей. М.: Из-во «Университетское», 1985. С. 72–86.
- Менджерницька Д.В. Воспитателю о детской игре. М., 1982. 128 с.
- Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А. В. Запорожца. М.: Просвещение, 1976.
- Якименко Л.Ю., Луценко В.О. Особливості міжособистих відносин у дитячому колективі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 36-к наук.пр. 2012. Вип.16. С. 389-396.

The emergence and stages of development of navruz

Umurova Marifat Yoshiyevna

Bukhara State University, Faculty of Pedagogy

Teacher of the Department of Pedagogy

m.y.umurova@buxdu.uz

***Annotation:** It is very important to study in detail our historical and cultural monuments, including Navruz, inherited from our ancestors. This article describes the origin of Navruz and its stages of development. Navruz is perhaps the oldest New Year's holiday on earth; its traces are lost in the depths of millennia. Therefore, there is nothing surprising in the fact that even such stars of the world scientific horizon as Aburaikhan Biruni and Omar Khayyam, when explaining the origin of Navruz, resorted to the language of mythology and religious traditions. Navruz, as the personification of the true soul and living tradition, is the most typical phenomenon of the Aryan culture. It is this truly national holiday, as a condensed spirituality of previous generations and eras at the level of our historical subconsciousness, that personifies the eternal unity of archetypes and spiritual invariants of the cultural tradition, as well as the inextricable spiritual connection of generations – past, present and future. Navruz, having emerged in the boundless depths of time, has become a guiding star in the multilevel spaces of world culture. Perhaps this is the only phenomenal phenomenon of spirituality that has not been interrupted for millennia. And not only was it not interrupted, but it was a powerful root from which numerous branches grew: verbal and plastic arts, mythological and religious views, logical and philosophical substantiations of reality, empirical and intuitive criteria, comprehension of the possible coexistence of man and nature, ideas of harmony, continuity, revisions, the value of life.*

Keywords: Navruz, Angom, Mehrjon, Sada holidays; Zoroastrianism, Sassanid period, legends, «Little Navruz» (or «Mass Navruz»), «Big Navruz» (or «Special Navruz»).

Problem formulation. Navruz is the most universal among all known folk holidays: both in terms of natural basis and cultural archetypes. The universality of Navruz as an astronomical phenomenon is obvious: it is the equinox, which is reflected in all known solar chronology systems (from the Mayan calendar

to the “Jaloli era” created by O. Khayyam). The phenomena of the equinox were not discovered by the Iranians (it was first discovered by the Greek astronomer Hipparchus in the second century BC, and the medieval Arab astronomer Sobit ibn-Kurra contributed to its scientific study); the priority in designating

the day of the vernal equinox as the beginning of the new year also belongs not to them (before them, the Sumerians and Babylonians did it). But the Iranians spiritualized the equinox: they organically included it in their polyphonic tradition, which grew up at the junction of the civilizations of the East and West.

Analysis of recent research and publications.

The interpretation and depiction of Navruz has been one of the main themes in the works of classical poets. This includes Umar Khayyam's pamphlet "Navro'znoma"[1], which contains traditions, events and legends related to Navruz, Narshahi's "Buxoro tarixi" (History of Bukhara)[2], Abu Rayhan Beruni's "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" (Monuments from Ancient Peoples), Firdavsi's "Shohnoma"[3], Mahmud Kashgari's "Devoni lug'otit turk"[4], Yusuf Khos Hajib's poem «Bahor Madhi» in «Qutadgu bilig», Khorezmian verses, Nosiriddin Ravguzi's ghazal, Haydar Khorezmi's epic "Gul va Navro'z" (Flower and Navruz)[5], Alisher Navoi's «Tarixi muluki ajam»[6], Hafiz Tanish Bukhari's «Abdullanoma («Sharafnomai shohiy»)»[7] can be formed.

The creation of special epics, many poems and ghazals, Navruznamas dedicated to Navruz in Uzbek and Persian-Tajik literature requires the study of their artistic features. If the peculiarities of the artistic interpretation of Navruz by classical poets are studied in comparison with its interpretation in folklore, the possibility of a deeper understanding of the aspects of oral and written creativity expands. However, this issue has not yet been specifically studied in our literature.

In Uzbek folklore, T. Mirzaev[7] and M. Juraev[8] have identified a number of important scientific and theoretical information about the traditions and folk sayings associated with Navruz. The books of G.Gafurov[9], U.Karabaev[10], M.Sattor[11], A. Ashirov[12] also contain some comments on the style and purpose of Navruz, its tradition. J.Eshonkulov and Sh. Turdimov created a collection of proverbs, songs and poems about spring called «Navro'z Nashidasi», which includes classical poetry such as Mahmud Kashgari, Ravguzi, Umar Khayyam, Alisher Navoi, Babur, Ogahi, Furkat, Muqimi, as well as representa-

tives of modern lyric poetry. They included poetic works dedicated to the anthem of Navruz and Spring [13].

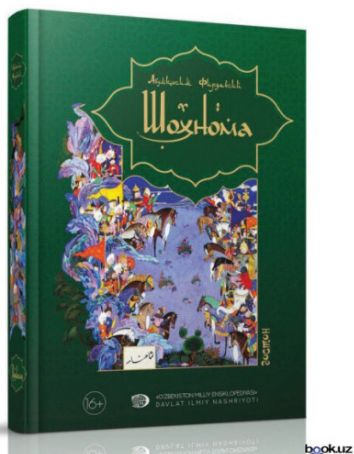
Main goal. It is known that the ancient customs, ceremonies and holidays of our people are associated with the universe, nature, seasons and labor. The four great days are based on the four most important things in life (sun, air, earth, water). For example, Navruz, Angom, Mehrjon, Sada holidays. These holidays are celebrated at different times and in different ways. For example, Navruz is celebrated at the time of the awakening of nature, the equinox, the beginning of field work, while the event dedicated to water – Angom (Vakhshangom) is celebrated in summer when the sun is shining and the night is short and the day is long, celebrated when the air temperature rises to a high level and the need for water increases. Mehrjon (Chiriruj, Nim-sarda) at the beginning of the second half of the year, when the day and night are equal in autumn and the farmers are harvesting in the fields; the longest nights and shortest days of winter, when the cold peaks ("winter chills") and the need for warmth, Sada – Fire Festival (warming by bonfires). All of these festivals date back to BC and are largely based on the natural needs of the people.

History has it that Navruz has long been the beginning of spring in Central Asia. For example, during the Sassanid dynasty (3rd century), Navruz was moved to the summer solstice (June 21-22). However, after the transition to the lunar calendar, the first month of the year was moved back to spring, the day and night became equal. Beruni writes: "Navruz... in the past... was when the sun entered the Cancer sign. Then, when he was pushed back, he came in the spring. Now he comes at a time when he will serve him all year long, from the first drop of spring rain until the flowers open, from the blossoms of the trees until the fruits ripen. That is why Navruz is a proof of the creation and beginning of the world. "

There were many legends and myths about the origin of Navruz in the past. For example, in the time of Zoroastrians, Ahuramazda (Hurmuz), the god of goodness, was believed to rule in the spring, and Anharamaynyu (Ahri-man), the god of evil, in the summer and au-

tumn. The first day of spring was celebrated as a holy day when the god of good defeated the god of evil. This date coincided with the day of Navruz. There is an ancient legend that the day Adam and Eve first met was recognized as Navruz.

In Firdausi's Shahnameh, the appearance of the new year, Navruz, is associated with the name of King Jamshid. Jamshid trains people to do good deeds, smelts iron, makes weapons, spins yarn, weaves clothes, builds baths, palaces, reveals medical secrets, builds ships, and builds gardens. Eventually, Jamshid's affairs flourished, and on the day he bore fruit, he made a throne for himself and ascended to heaven.

This is described in the Shahnameh as follows:

An example of a throne spinning in the sky is the sun,

The commander sits down and nods.

All jam, people decide on the throne,

The world admires and rejoices.

Jamshid's hair is adorned with gold,

This day is called the New Year – a holiday.

The beginning of the year was the date palm.

There is no sorrow or enmity in the heart.

The elders rejoiced,

They turned their faces to the instrument, to the wine.

Omar Khayyam reveals the truth of Navruz in the case of Jamshid in his Navruz-nama: From the day we mentioned, he organized a holiday, called it Navruz, and ordered people to celebrate it every year when Farvardin came and to call that day the New Year. That is the truth about Navruz. « According to the legend in Beruni's work, the origin of Navruz is connected with Jamshid Shah: mountain) to Babylon. When people saw this wonderful event, they celebrated Eid that day and flew on swings, imitating Jamshid (flying in a chariot). « Abu Rayhan al-Biruni wrote in his book «Monuments of Ancient Peoples»: There is an hour on the day of Navruz, at which time Firuz (ie happiness) drives the souls to create a creature. In the morning, the light will be as close as possible to the earth, and people will consider themselves happy by looking at it. That fact must be taken into account. «

Alisher Navoi, in his book «Tarihi mulki ajam», states that Jamshid invented the great Navruz at the end of his great discoveries. Navoi writes: «Jamshid built an incredible tall building called 'Chikhil Minor'...» At that time, the sun was dedicated to the rabbi of the faith. Such legends about the origin of Navruz can be interpreted in different ways. However, it is difficult to say exactly when and how Navruz came into being. However, it is safe to say that this holiday was invented by wise people. Because «Navruz» is scientifically based on the laws of the universe and nature, such as the entry of the sun into the zodiac, the equality of night and day, the lengthening of the day, the revival of nature, the arrival of spring. This was the basis for any society to celebrate Navruz, the «beginning of the year» (regardless of when it came). In fact, Navruz was formed during the primitive community as a spring holiday that people celebrate before they start farming in the fields before they get used to farming. Over time, this holiday has improved, and a suitable day has been identified. It is designated as the “beginning of the year” and can be thought of as “Navruz” (meaning “New Day”). Other scholars estimate that the festival dates back 4,000 years.

According to the Zoroastrian calendar, which began to be used in BC, the «Little

Navruz» (or «Mass Navruz») begins on the first day of February, and the «Big Navruz» (or «Special Navruz») on the sixth day, organized. During the Sassanid dynasty, the two Navruzs were merged, and all days between small and large Navruz were declared holidays. At certain times, the celebration of Navruz lasts up to a month. In this regard, Beruni states: “The next kings turned all the (days) of this month, i.e. Farvardin Mosh, into Eid and divided them into six. The first five days are for kings; the second is for adults; the third, for the servants of kings; the fourth is for servants; the fifth is for the masses; the sixth is for the shepherds.”

The kings declare the five days set for them in the following order, that is, the first day, «the king begins the feast of Nowruz, and the people receive him.» On the second day there were very high-ranking people..., peasants and (famous) householders, on the third day there were cavalry and great sages, on the fourth day there were their families, relatives and friends, and on the fifth day there were nobles. sits to receive his subordinates. On the sixth day, he celebrates Navruz for himself. «The king benefited greatly from such great receptions. Because he ordered the visitors to bring their gifts to him, depending on their rank, and to examine the gifts carefully. distributed what he wanted, put what he wanted in the treasury. The pre-Islamic tradition of celebrating Navruz is also noteworthy. In those days, on the day of Navruz, people gave each other sugar and sweets (in the sense that your life would be sweet), flowers (in the sense of being beautiful), water to each other. Habits such as sprinkling (in the sense that this year the water will increase, the harvest will be abundant) are common. Eating sweets on Navruz was one of the most important traditions. On the morning of Navruz, everyone licks three tablespoons of honey and eats three pieces of fragrant wax before speaking, which cures many diseases. Another tradition of preparing for Navruz is to grow wheat or barley in a wooden bowl and place it in the middle of the table as a spring tree. On the eve of the holiday, our ancient ancestors prepared chickens from seven types of wheat, barley, peas, oats, rice, mung beans. it was distributed to neighbors and relatives. In addition, in Iran,

seven varieties of vegetables beginning with the letter «S» are grown from the seeds of apples, carrots, garlic, vinegar, satar-toshgul, ink-black beans, sinjid-wild olives. Decorating a table with layers has become a tradition of Navruz. They also put on the table a variety of dried juices, painted eggs and other delicacies. Candles were lit to cheer the spirits of the ghosts.

At the Navruz table, of course, a large bowl was filled with water and green leaves were placed on it. This custom meant that the new year would be full of water and crops. In general, «all the customs of Navruz were based on high religious beliefs.

In short, the socio-spiritual significance of Navruz is that on the eve of this great holiday, wars were stopped, disagreements were eliminated, and enemies became friends. This is the universal nature of Navruz.

Presenting main material. The topic of Navruz to this day remains one of the important topics in painting, graphics and folk art of Central Asia, etc. It is especially widely used in ornamental painting and kundal, where the master's creative imagination is not limited to the framework of decorative design. It is known that the Navruz holiday eventually entered the life of various peoples of the East. Arab caliphs and Mughal emperors of India felt themselves to be the successors of the great traditions of the Iranian peoples, while preserving the “common memory” of their own dynasties. In their courtyards, the Navruz holiday was considered one of the most important and was celebrated with the same scope and luxury as in Iran and Central Asia.

The process of changing values that took place at the end of the 20th century, when, after gaining political independence, Tajik society officially celebrates Navruz again, shows that traditional orientations can revive, acquire a different sound in another era.

The cult of Navruz continues to integrate us into society, since its implementation implies a public celebration, but not an individual one. This holiday, which has a special semantics, entered the golden fund of absolutes and shrines of humanity, when in September 2009 it was included in the UNESCO Representative List of the Intangible (Spiritual) Cultural Heritage of Humanity by UNESCO,

and at the end of February 2010 the 64th session of the General The UN Assembly declared March 21 as the International Day of Navruz.

All this led to the emergence of a special scientific interest in this problem, which has practical and theoretical significance. It not only allows us to deepen our knowledge of the past, but also provides an opportunity to take a broader look at the social role, philosophical, ritual and artistic functions of Navruz in the history of mankind.

Conclusions. Navruz was formed as a unique cultural and artistic event during the period of independence, following the path of restoration and development of traditional foundations. Millions of people were united by the same festive mood and high spirits. Navruz performances are not just a variety of arts, side-by-side presentation of real-life events, but also artistic processing, adapting them to large areas, creating harmony and harmony. Therefore, Navruz performances are a unique art that creates a whole new artistic landscape from works of art, life traditions, worksheets, sports exercises, military demonstrations, oratory, poetry. It is during this period of independence that Navruz rose to the level of an independent art form, with its own drama, its own direction, its own nature.

REFERENCES:

Abu Nasr Faroobi. "City of noble people", Tashkent: "Literature and art publishing house", 1993.

Абу Бакр Муҳаммад ибн Жаъфар Наршахий. Бухоро тарихи. – Т.: Шарк баёзи, 1993

Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami. Yigirma jildlik. 16-jild, Tashkent: Fan. 2000

Ashirov A. Ancient beliefs and ceremonies of the Uzbek people. – T.: Alisher Navoi National Library of Uzbekistan Publishing House, 2007. – 276 p.

Beruniy. Tanlangan asarlar. I tom. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. («Osor ul-boqiy»).T. «Fan», 1968.

G'afurov G'. In customs – the heart of the people. – T.: Young Guard, 1986. – P.171-186; Qoraboev U. Holidays of Uzbekistan. -T.: Teacher, 1991. – 190 p

Hofiz Tanish ibn Mir Muhammad Buxoriy. Abdullanoma (Sharafnomayi shoxiy) Birinchi nashr / I jild. Forschadan S. Mirzaev tarjiması, nashrga tayyorlovchi, so'z boshi va

izohlar muallifi B.A. Ahmedov. – Toshkent:Fan, 1966. – 399 b;

Jo'raev M. On the ethno-folklore analysis of the "Red Flower" festival // Uzbek language and literature. – Tashkent, 2003. – Issue 4. – B.13-19

Жураев Б.Т. Вопросы нравственного воспитания в эпоху саманидов //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 3 (67).

Жураев Б.Т., Абдурахмонова Д. У. Эстетическое развитие школьников средствами узбекского музыкального фольклора //Вестник Чувашского государственного института культуры и искусств. – 2019. – №. 14. – С. 77.

Lutfiy. Devon. Gul va Navro'z. T.,1965.

Mahmoud Sattor. Uzbek customs. – T.: Fan, 1993. – P.28-32;

Махмуд Кошгарий. Девону луғотит турк. Таржимон ва наҳрга тайёрловчи С. М. Муталлибов. – Т.: ЎзФА нашриёти. 1963.

Мухаммадова М., Ходжаев Б. К. Музыкально-образовательное значение узбекского народного-этнического фольклора» Мавриги» // Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития. – 2019. – С. 51-53.

Navruz. (Songs, legends, customs and myths associated with Navruz). Compilers: T.Mirzaev, M. Juraev. – T.: Fan, 1992. – 100 p

Qoraboev U. "Nature holidays", Tashkent: 1991.

Shodiev B. Navruz holiday (historical path and restoration) – Tashkent: State Scientific Publishing House "National Encyclopedia of Uzbekistan" 2001.

Umar Xayyom. Navro'zнома, T., «Mehnat», 1990, 54-bet.

Yarashev J.T. Research on Bukhara music heritage through axiologic features //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – T. 7. – №. 12.

Yorievna U.M. R., Karimovna N.N. Innovative approach to the development of musical abilities in children with disabilities health opportunities //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 2 (47).

Yoshiyena U.M. The importance of using pedagogical technologies in special educational schools //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 22-2 (100).

Yoshiyevna U.M. R., O'g'li R. A.R. Musiqqa madaniyati darslarida "Vena klassik maktabi" namoyandalari hayoti va ijodiyiy faoliyati bilan tanishtirish uslublari //Scientific progress. – 2021. – T. 1. – №. 3.

Yusuf Xos Hojib. "Qutadg'u bilig". – T., G'afur G'ulom. 2015

Фирдавсий, Абулкосим. Шохнома: дoston. Абулкосим Фирдавсий/Миртемир тахрири остида. – Тошкент: « O'zbekiston milliy

- ensiklopediyasi» Davlat ilmий нашriёti, 2018. – 704 б.
- Ходжаев Б.К., Жураев Б. Т. Школьный музей как средство нравственно-эстетического воспитания школьников //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 10-4 (88).
- Ходжаев Б.К., Эргашева Ш. Формирование чувства гражданственности и патриотизма как педагогическая проблема //Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития. – 2019. – С. 126-127.
- Элибоева Л.С. Психологические возможности повышения познавательной активности учащихся начальных классов //Молодой ученый. – 2012. – №. 1-2. – С. 128-130.

УДК 378.16

Актуальність професійної підготовки майбутніх управлінців на основі сучасних онлайн-платформ

Н. А. Рудницька,

викладач кафедри іноземної філології і перекладу

І. М. Сакір,

студент гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України,
e-mail: nathalie.naiuu@gmail.com

Relevance of professional training of future managers on the basis of modern online platforms

N. A. Rudnytska, I. M. Sakir

***Анотація.** У цій статті розглянуто актуальність професійної підготовки майбутніх управлінців на основі сучасних онлайн-платформ.*

Розглядається актуальність дистанційного навчання в надзвичайних освітніх умовах та проаналізовано основні фактори, що гальмують впровадження повноцінного дистанційного навчання в Україні.

***Ключові слова:** дистанційне навчання, дистанційна освіта, технології дистанційного навчання, надзвичайні освітні умови.*

***Annotation.** This article provides information about the relevance of professional training for future managers based on modern online platforms. To look at the relevance of distance learning in mobile smart minds and analyze the main factors, to galvanize the implementation of remote teaching in Ukraine.*

***Key words:** distance learning, distance education, technology, distance knowledge, supervised education.*

***Анотация.** В этой статье рассмотрены актуальность профессиональной подготовки будущих управленцев на основе современных онлайн-платформ. Рассматривается актуальность дистанционного обучения в чрезвычайных образовательных условиях и проанализированы основные факторы, тормозящие внедрение полноценного дистанционного обучения в Украине.*

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционное образование, технологии дистанционного обучения, необычные образовательные условия.

Важко переоцінити важливість дистанційної освіти, незважаючи на декілька десятиліть її розвитку, особливо саме останнім часом в умовах карантину. Проте відношення суспільства щодо дистанційної освіти іноді носить прямо протилежний характер, від активного застосування її інструментів та прогнозів щодо докорінної зміни процесу навчання у найближчому майбутньому, до повного негілізму.

Актуальність (Introduction). На даному етапі нашого життя в період економічної і санітарної кризи актуальність дистанційної системи освіти набула широкої популярності. Незаперечна аксіома, що національна вища освіта має бути однією із стратегічних сфер розвитку країни, використовуючи комплекс новітніх технологій, адаптуючись до умов сьогодення і даючи відповідь на виклики сучасного суспільства. Освітня підготовка фахівців-управлінців має ґрунтуватися на компетентностях і наукових знаннях. Адже професійна підготовка майбутнього управлінця, який керуватиме підприємством, є ланкою, яка передає інформацію, відповідає за результати її діяльності, є дуже важливою. Саме він приймає рішення, реалізує як внутрішній, так і зовнішній менеджмент підприємства.

Тому, зважаючи на сучасні тенденції і принципи в системі професійної підготовки фахівців, основними перевагами дистанційного навчання треба вважати:

- гнучкість та адаптивність, курс можливо коректувати, змінювати, додавати новітню інформацію, адаптувати до вимог студентів та ринку праці;
- значна аудиторія (широта охоплення) – якщо зазвичай група студентів в аудиторії складає від 10 до 30 осіб, а на лекціях до 300–500 осіб, при дистанційному навчанні аудиторія може коливатися від 1 студента до декількох тисяч;
- можливість навчання у зручний для студента час, у комфортній обстановці: у студента є доступ до курсу в режимі 24/7, значна частина матеріалу може бути використана і в офлайн форматі;

- можливість поєднання навчання з роботою, навчанням на іншій спеціальності, онлайн курси можуть використовуватися не лише студентами, но і робітниками, що бажають підвищити свою кваліфікацію, навіть домогосподарками;

- можливість навчання студентів з фізичними вадами, тобто дистанційне навчання може ефективно використовуватися для розвитку інклюзивної освіти;

- індивідуальний темп навчання, який обирає сам студент: у більшості курсів, студент має можливість сам планувати термін навчання та навчатися у зручному для нього темпі.

Аналіз (Analysis). Розвиток Web-технологій став поштовхом для впровадження дистанційних технологій навчання. Особливості їх дозволяють удосконалювати і впроваджувати систему Moodle в освітній процес українських навчальних закладів вищої освіти як найбільш ефективної платформи для впровадження в систему дистанційного навчання.

Мета (Purpose): дослідити актуальність професійної підготовки майбутніх управлінців на основі сучасних онлайн-платформ. Визначити актуальність в період карантинних обмежень.

Можемо дійти висновку щодо результатів і вони досить позитивні. Студенти які навчаються дистанційно, більш самостійні, відповідальні, комунікабельні, не бояться приймати важливі рішення.

Онлайн курси для управлінців

EdEra (Education Era).

Український освітній проєкт, мета якого – зробити освіту в Україні якісною, доступною та наявною у глобальному освітньому контексті. Так, його курси «Smart exporter: електронні ресурси, регулювання та вимоги для експорту до ЄС» або «Експорт, ринки ЄС та інтернаціоналізація бізнесу» були б дуже корисними для майбутніх менеджерів сфери управлінського бізнесу.

- Публічні консультації.
- Бюджетний процес. Основи.

- Ефективні комунікації для освітніх управлінців.
- Угода про асоціацію Україна-ЄС.
- Європейський механізм захисту прав людини.
- Лайфхаки з української мови.

Висновки і перспективи (Discussion).

Якщо говорити про ефективність такої комплексної освіти, то була виявлена така закономірність: чим більш структурованим, комплексним і гнучким є онлайн-курс, тим якісним і актуальним є результат, а список набутих компетенцій майбутнього фахівця розширений. Звичайно вимоги до «віртуального» викладача, його рівня кваліфікації, до організаційно-методичного забезпечення, до рівня мотивації користувачів курсів залишаються достатньо високими.

Проте, дистанційна освіта є радикальним каталізатором змін у процесі професійної підготовки фахівців управлінської галузі. Адже вона надає можливості залучити до навчання нові групи людей, змінює традиційну концепцію системи навчання, як у процесі передачі знань, так і при інтеграції результатів розвитку науки, технологій, виробництва.

Список використаних джерел

- Ахмад І.М. Навчання в дистанційній і змішаній формі студентів ВНЗ. Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 13 бер. 2012 р.). К.: НТУУ «КПІ». С. 18-24.
- Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата зверення 17.03.2018).
- Кузнецов Ю.Ф., Голубева В.П. Дослідження досвіду застосування дистанційних технологій навчання в умовах коледжу. URL: <http://ito.edu.ru/2006/Rostov/V/V-0-20.html> (дата зверення 19.03.2018).
- Курлянд З.Н. Особливості дистанційного навчання. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін, І. О. Бартенева, І. М. Богданова. К.: Знання, 2012. – 390 с.
- Мусяненко О.Л., Зелінська О.В. Дистанційне навчання у вищій школі: моделі і технології. URL: http://www.confcontact.com/20110929/tn_musien.php
- Н. А Рудницька, Ковтун К. В. Комунікативна професіограма менеджера з позиції діло-

вої комунікації (2019) Міжнародний філологічний часопис № 10 (3) <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/view/13978>

Coursera. URL: <https://www.coursera.org/> (дата зверення 19.05.2018).

KhanAcademy. URL: <https://www.khanacademy.org/about>

Pappano, Laura. The Year of the MOOC. The New York Times. Nov. 2, 2012. URL: nytimes.com/2012/11/04/education/edlife/massive-open-online-courses-are-multiplying-at-a-rapid-pace.html (дата зверення 15.03.2018).

PROMETEUS. URL: <https://prometheus.org.ua/> (дата зверення 19.03.2018).

EdEra. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/EdEra/ib102/IB102/about>.

References

Akhmad I.M. Navchannia v dystantsiini i zmishanii formi studentiv VNZ. Suchasni pidkhody ta innovatsiini tendentsii u vykladanni inozemnykh mov: materialy VII Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konferentsii (Kyiv, 13 ber. 2012 r.). K.: NTUU «KPI». 248 s.

Kontsepsiia rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата зверення 17.03.2018).

Kuznetsov Yu.F., Holubeva V.P. Doslidzhennia dosvidu zastosuvannia dystantsiinykh tekhnolohii navchannia v umovakh koledzhu. URL: <http://ito.edu.ru/2006/Rostov/V/V-0-20.html> (дата зверення 19.03.2018).

Kurliand Z.N. Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia. Teoria i metodyka profesiinoi osvity: navch. posib. / Z. N. Kurliand, T. Yu. Osypova, R. S. Hurin, I. O. Bartienieva, I. M. Bohdanova. K.: Znannia, 2012. – 390 c.

Musienko O.L., Zelinska O.V. Dystantsiine navchannia u vyshchii shkoli: modeli i tekhnolohii. URL: http://www.confcontact.com/20110929/tn_musien.php

Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy URL: <https://nubip.edu.ua/node/2390> (дата зверення 15.03.2018).

Coursera. URL: <https://www.coursera.org/> (дата зверення 19.05.2018).

KhanAcademy. URL: <https://www.khanacademy.org/about>.

Pappano, Laura. The Year of the MOOC. The New York Times. – Nov. 2, 2012. URL: nytimes.com/2012/11/04/education/edlife/massive-open-online-courses-are-multiplying-at-a-rapid-pace.html (дата зверення 15.03.2018).

PROMETEUS. URL: <https://prometheus.org.ua/> (дата зверення 19.03.2018).

EdEra. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/EdEra/ib102/IB102/about>

Актуальність проблеми: мобільна залежність у здобувачів вищої освіти

Сірант Неля Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Проц Марта Орестівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Relevance of the problem: mobile dependence in higher education applicants

Sirant Nelya Petrovna

Associate Professor at the Department of Primary and Preschool Education, Lviv National University named after Ivan Franko

Prots Marta Orestivna

Associate Professor at the Department of Primary and Preschool Education, Lviv National University named after Ivan Franko

Анотація. У тезах досліджено вплив людини від гаджетів. Досліджено номофобію у сучасному світі і відповідну залежність на різноманітних вікових щаблях. Розкрито основні причини залежності. Доведено, що номофобія може бути у людей різного віку, різної статі орієнтовно в однаковій кількості. Описані різноманітні способи ліквідувати залежності студентів від гаджетів. Адже вплив мобільного телефону це захворювання XXI сторіччя, яке нарощується не знаючи кордону лікування здійснення лише у випадку визнання здобувачем даної проблеми, жага позбутися від смартфона та підкреслено точні приклади способів позбавлення від номофобії.

Також проаналізовано інтерпретації поняття «мобільність здобувачів», обговорено типи мобільності особистості. Критерії порівняння вибрали характеристики здобувачів, які необхідні для формування певного типу мобільності. Досліджується, що особиста мобільність є основою для створення та просування інших видів мобільності.

Стрибок у розвитку технологій породив до того, що студенти застосовують гаджети й, частенько, так скоро до них пристосовуються, що не уявляють власного існування без телефону, з котрим не прощаються ні на секунду особистого вільного часу.

З погляду на те, що головна робота студентів, це ігрова діяльність, ігри на смартфоні проминають вагомим етапом життя студентів. Деколи здобувач захоплюється грою, батьки не хвилюються, що вони можуть утворити дещо непередбачуване, адже студенти розважливо сидять і не суперечать батькам займатися своїми справами, котрих завжди дуже багато. А як тільки батьки починають звертати увагу, що їх дорослі діти проводять занадто багато часу з телефоном, зовсім перестали придивлятися до реальності й розвиватися, вони усвідомлюють, що надійшов той час приймати якісь рішення, але не завжди впевненні які саме.

Звичайно, багато що залежить від індивідуальних особливостей дитини, її способу життя, характеру, ступеня залежності.

Ключові слова: мобільність, сучасні діти, інтернет залежність, телефон.

Abstract: *The thesis examines the human impact of gadgets. Nomophobia in the modern world and the corresponding dependence at various age levels have been studied. The main causes of dependence are revealed. It is proved that nomophobia can occur in people of different ages, different sexes in approximately the same amount. Various ways to eliminate students' dependencies on gadgets are described. After all, the impact of mobile phones is a disease of the XXI century, which is growing without knowing the limits of treatment is feasible only if the recipient recognizes this problem, the desire to get rid of a smartphone and highlighted accurate examples of ways to get rid of nomophobia.*

Interpretations of the concept of "mobility of applicants" are also analyzed, the types of personality mobility are discussed. The comparison criteria selected the characteristics of applicants that are necessary for the formation of a certain type of mobility. It is investigated that personal mobility is the basis for creating and promoting other types of mobility.

The leap in technology has led to students using gadgets and often adapting to them so quickly that they cannot imagine their own existence without a phone, with which they do not say goodbye for a second of personal free time.

Given that the main work of students is gaming, smartphone games are an important stage in the lives of students. Sometimes the applicant is fond of the game, parents do not worry that they may create something unpredictable, because students sit sensibly and do not contradict their parents to do their business, which is always very much. And as soon as parents begin to notice that their adult children spend too much time with the phone, completely stop looking at reality and develop, they realize that it's time to make some decisions, but not always sure which ones.

Of course, much depends on the individual characteristics of the child, his lifestyle, character, degree of dependence.

Keywords: mobility, modern children, internet addiction, telephone.

Постановка проблеми. На теперішній час сучасні технології швидко увійшли в наше життя. Кожного дня ми користуємося різноманітними пристроями та не можемо уявити своє життя без них. За їх допомогою ми можемо швидко і легко знайти потрібну

нам інформацію, вирішувати різноманітні завдання, читати книги та ще багато корисного для нашого саморозвитку. Найбільш актуальний гаджет серед сучасних студентів – це мобільний телефон. Завдяки смартфону діти можуть всесторонньо розвивати-

ся, проте вони не помічають, як стають залежними від своїх пристроїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мобільності студентів аналізували вчені: А. Аміров, Л. Амірова, Т. Араkelова, А. Артюшенко, Л. Горюнова, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, Т. Котмакова, О. Лисак, А. Маслоу, А. Ребер, К. Роджерс, Т. Сергеева, О. Смірнова, П. Сорокін, Л. Сушенцева, Н. Таланчук та інші.

Формулювання цілей статті. Висвітлити негативні наслідки номофобії у здобувачів вищої освіти та схарактеризувати основні способи їх вирішення.

Вклад основного матеріалу. «Черговий наркотик нового покоління» – так іменували сотовий телефон британські вчені. Вони дослідили, що кожен п'ятий мешканець планети перебуває під впливом мобільної залежності.

Від так, австралійський академік Діана Джеймс підкреслює, що мобільний телефон може визвати в індивіда психологічну роздратованість, котра сильніша за залежність людини від паління. Відповідно вчений підкреслює, що залежність від гаджетів вища за залежність від комп'ютера, через те, що від комп'ютера можна піти, а мобільний легко поміщається у кишеню [1].

Хоча здобувачі відчують незручності, хвилювання, тривожність і деколи паніку, у них знижується самооцінка, а щабель знервованості, зокрема, зростає, багато впадають у пригніченість, інколи навіть погрожують самогубством.

У суспільстві дуже швидко з'являється мобільна залежність. У Західній Європі 98% віком від 7 до 16 років мають мобільний телефон і користуються ним, приблизно, 12 годин на тиждень. Дане підтвердження викликало занепокоєння не лише психологів, а й у лікарів. Було запропоновано вилучити з продажу іграшкові мобільні телефони, щоб не формувати у дітей занадто ранню зацікавленість до мобільного зв'язку.

Як бачимо, проблемі мобільної залежності приділено багато уваги у світі. В Україні спеціальної залежності від мобільних телефонів ще не доведено.

До позитивних впливів сучасних пристроїв можемо віднести те, що вони дозво-

ляють швидко знайти потрібну інформацію, новини, дають можливість спілкуватися з родичами і друзями, які знаходяться далеко від нас, можемо подивитися улюблений фільм чи послухати музику у будь-який час.

Однак є чимало негативних моментів. Довготривале використання гаджетів приводить до погіршення здоров'я. Малорухомий спосіб життя стає причиною багатьох захворювань. З'являється викривлення хребта, сутулість, біль у спині і шії, плечах і руках. Ультрафіолет, що випромінює екран дуже небезпечний та токсичний для задньої стінки очей, виснажує сітківку ока. При фокусуванні на екран смартфона людина моргає втричі рідше, ніж повинна. Це може призвести до зневоднення очей і до їх запалення. Надмірне використання мобільних пристроїв приводить до розвитку тривоги, депресії, стресу, порушення сну. У студента затримується фізичний та емоційний розвиток. Більшість часу вони проводять вдома, ніж з друзями і часто їм бракує «живого спілкування» [4].

Номофобія – почуття страху і занепокоєння у людини через відсутність її пристрою мобільного зв'язку. Сучасні здобувачі вищої освіти не можуть прожити і дня без своїх гаджетів. Через це у батьків з'являється обурення і тривога. В. Цюпка зазначає: «З одного боку вловлюємо, що батькам вкрай спокійніше, коли дитя безвідривно знаходиться на зв'язку, і вони мають змогу кожної миті подзвонити або написати, коли з'являється така закономірність. З іншого боку – справжню проблему становлять мобільні онлайн-ігри, в які студенти граються на перервах, замість того, аби відпочити» [5].

Головні способи уникнення номофобії:

Щоб уникнути залежності студентів від гаджетів слід контролювати час користуванням Інтернетом, встановлюючи із нею довірливі стосунки;

Можна створити спеціальні скриньки для зберігання мобільних телефонів;

Слід навчати здобувачів медіаграмотності;

Намагатися зробити насичене дозвілля у здобувача, записатися у секції або

творчі студії, щоб її життя було цікавим і вони не мала багато вільного часу для віртуальних ігор;

Проводити багато вільного часу на сві- жому повітрі без гаджетів.

Висновки. Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що користування мобільни- ми гаджетами є неодмінною складовою нашого життя, проте не слід зловживати ними, а вміти правильно розподілити свій вільний час.

Список використаних джерел

Діана Джеймс URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%81_%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D0%B0 режим доступу 07.03.2021).

Номофобія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%8F> (режим доступу 04.03.21).

Пашинська А. «Всі говорять, що гаджети шкідливі для здоров'я. Чи справді це так» URL: https://espreso.tv/article/2017/08/04/shkidlyvi_gadzhety (режим доступу 02.03.21).

Савчук Т. «Вплив смартфонів на рівень щастя, інтелекту та нове покоління «iGen»» URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28705680.html#> (режим доступу 27.02.21).

Цюпка В. Мобільні телефони у школах. URL: <https://bilopillia.city/articles/65790/mobilni-telefoni-u-shkolah-zaboroniti-ne-mozhna-dozvoliti-de-postaviti-komu> (режим доступу 04.03.21).

Шуміліна О. «Позитивні та негативні впливи гаджетів на людину» URL: <http://porogy.zp.ua/2015/12/pozitivni-ta-negativni-vplyvi-gadjetiv-na-lyudinu/>

УДК 159.955.007.2

Роль критичного мислення у професійній діяльності фахівців морських спеціальностей

The role of critical thinking in professional activities of maritime specialties

Василенко Олена Петрівна

niryau.elena@gmail.com канд. пед. наук, доцент кафедри ДП Одеського національного морського університету

У даній статті автором розглядається роль критичного мислення, як необхідної складової сучасної освіти та професійної діяльності фахівців морських спеціальностей.

This article examines the role of critical thinking as a necessary component of modern education and professional activities of maritime specialties.

Ключові слова: мислення, критичне мислення, творче мислення.

Keywords: thinking, critical thinking, creative thinking.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прискорення темпів зміни умов життєдіяльності людини не дозволяє їй замикатися в рамках заданого стійкого світогляду. Визнання обмеженості своїх поглядів і уявлень про суспільство та можливість їхнього перегляду, самостійність мислення у вирішенні економічних, соціальних і політичних проблем стає важливою частиною життєдіяльності сучасної людини. Адже рішення, які людина постійно приймає як приватна особа і як член суспільства не тільки впливають, але й визначають шляхи розвитку людства загалом, здійснюють вплив на рівень цього розвитку та навіть виживання загалом. Розуміння того, що будь-яка діяльність пов'язана з діями інших людей, що людство „сидить в одному човні” і має потребу в узгодженні інтересів,

оцінці наслідків своїх рішень для інших, а не просто у виборі кожним вигідного для себе варіанта, приводить до висновку про необхідність формування відповідного мислення.

Аналіз останніх досліджень. „Важко уявити собі сферу життя, де здатність ясно мислити була б не потрібна. Однак, лише деяким з нас коли-небудь пояснювали, як саме можна навчитися мислити більш продуктивно. Навчальні заклади традиційно вимагають, щоб студенти вивчали, запам'ятовували, аналізували факти, вирішували задачі, але ці заклади так і не навчають, як конкретно це необхідно робити. Мається на увазі, що дорослі студенти вже „вміють мислити”. Однак, дослідження продемонстрували, що це припущення не виправдується на практиці” [6]. Психологи

[4, 5] дослідили, що тільки 25 % студентів-першокурсників мають навички, що необхідні для логічного й абстрактного мислення – такого типу мислення, що потрібно, наприклад, для відповіді на питання: „Що трапиться, якщо... ?” і для оцінки абстрактних ідей.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з відсутністю самостійності, соціальної спрямованості, мотивації та результативності мислення молодого покоління ідея розвитку критичного мислення наразі залучила увагу європейських, російських і вітчизняних учених, викладачів вищої і середньої шкіл.

Незважаючи на те, що багатьом учням властиве прагнення мислити творчо і критично, у школі та ВНЗ їх часто вважають неслухняними, „важкими”, такими, що вимагають, на думку деяких педагогів, перевиховання, адже вони „ставлять під сумнів загальноприйняті думки”. Тут, як аргумент проти такого підходу, доречно навести такий приклад: у 20-ті роки ХХ сторіччя, коли вперше заговорили про запуск ракети на Місяць, багато хто вважав, що цим людям місце в психіатричній лікарні. В одній статті 30-их років її автор-фізик намагався довести, що, якщо літак буде рухатися зі швидкістю, яка перевищує швидкість звуку, то він розпадеться на молекули, і те ж саме відбудеться з пілотом.

Як результат „... багато випускників середніх і вищих шкіл не можуть раціонально сформулювати свої аргументи і розгледіти, коли їх вводять в оману реклама або пропаганда, що грають на емоціях, не знають, як оцінити надійність доказів, як прийняти зважене рішення” [5].

Відтак, завдання освітніх закладів у сучасних умовах – навчити особистість вчитися орієнтуватися в „морі” інформації, при потребі знаходити необхідну й ефективно використовувати її на практиці.

Сказане підтверджують припущення вчених, які стверджують: „... більше двадцяти п'яти відсотків тих видів діяльності, що будуть затребувані в ХХІ столітті, сьогодні ще не існують, а ті, котрі зараз є, істотно зміняться. Тому людям будуть потрібні абсолютно нові знання і навички. Першопричиною цих проблем став інфор-

маційний і технологічний вибухи у сфері інформаційного забезпечення, що спровокували екстраординарне виробництво інформації” [1].

Стосовно даного аспекту Дайана Халперн [3, с. 4] дослідила, що: „Більшість людей закінчують свою офіційну освіту віком від 18 до 22 років.... можна з чималою часткою впевненості сказати, що багатьом з молодих людей прийдеться займатися такою роботою, що навіть складно собі уявити, і мати справу з такими технологіями, що і не снилися сучасним науковим фантастам. Які ж знання необхідно набути в перші два десятиліття свого життя, що б почувати себе спокійно протягом 50-ти із зайвим років, що залишилися? Освіта, що розрахована на перспективу, повинна будуватися на основі двох нерозлучних принципів: уміння швидко орієнтуватися в стрімко зростаючому потоці інформації і знаходити потрібне, і уміння осмислити і застосувати отриману інформацію.”

Людина з критичним мисленням усвідомлює або прагне усвідомити власні упередження, розібратися в них. Багато людей бувають упередженими щодо методів виховання таким чином, що цілком підтримують або цілком відкидають спосіб, яким користувалися їхні батьки. Вони міркують так: „Мене виховали так, що кращий метод впливу – різка. Мене били, і я виріс нормальною людиною, отже, я буду в такий же спосіб виховувати своїх дітей”. При цьому людина не бере до уваги збиток, що наноситься відносинам довіри між дітьми і батьками, не говорячи вже про справедливість.

Західні психологи описують приклад людини, яка критично мислить: „Одна мала людина мала заповітну мрію – стати ветеринаром. Її любов до тварин була незвичайною: у три роки хлопчисько не дозволяв у своїй присутності знищувати жуків. Але його не прийняли до жодного ветеринарного технікуму, і внаслідок цього він запаникував і впав у відчай: „Моє життя скінчилося!”. Спочатку хлопець не міркував критично, а бачив лише дві можливості або альтернативи: стати ветеринаром або не бути більше ніким. Але, коли він замислився над своїми можливостями, подумав

про всі можливі варіанти професій, в яких можна було б використовувати свою любов до тварин, він усвідомив, що його вибір практично нескінченний. Можна працювати в магазині товарів для тварин, у зоопарку, стати біологом, екологом, дресирувальником, фотографом дикої природи, знімати фільми про тварин або зніматися в кіно в ролі ветеринара і т.п. [6]. Відтак, як демонструє приклад, дуже важливо, зустрічаючи перешкоди на шляху до мети, розширювати свої обрії замість того, щоб їх звужувати, і як результат – знаходити вихід із, на перший погляд, „безвихідних” ситуацій.

Більшість людей розуміють, що потрібно тренувати тіло для того, щоб підтримувати його у формі. Але далеко не всі розуміють, що мислення також вимагає зусиль і тренування. На жаль, навколо безліч прикладів ледачого, недбало мислення, занадто залежного від емоцій, від психологічного захисту, а також прикладів бездумності взагалі [2].

Адже мислення вимагає зусиль, виборів, зважування доказів. Якщо цей процес розвинутий недостатньо, то люди відчувають труднощі в тому, щоб мислити самостійно. Вони не можуть оцінити ступінь переконливості доказів, зрозуміти, коли їх вводять в оману чи то засоби масової інформації, чи то політичні лідери, чи відомі екстрасенси, виробники реклами, і навіть власна пиха і гордість. Такі люди не знають, куди вигідно вкласти гроші, якого кандидата або партію підтримати, яку релігію обрати, яку теорію або спосіб лікування вважати більш ефективними, не знають, як вирішити свої проблеми, тобто не можуть продуктивно використовувати свої інтелектуальні потенції [6].

Розвиток критичного мислення є підготовкою людей для життя в громадянському суспільстві, де терпимість і співпраця (конкуренція в даному випадку розглядається теж як форма взаємодії та співпраці) стають необхідними атрибутами існування соціуму взагалі. Учні усвідомлюють неможливість непогрішного життя. Коли традиційна система передбачає, що учень має засвоїти матеріал, і після цього все робити згідно з вивченими приписами, то розвиток критичного мислення формує наставлення,

що приписів на всі випадки життя не створено. Потрібно мислити, і до того ж самостійно. А не помиляється лише той, хто нічого не робить. Якщо людина мислить, приймає рішення й виконує їх, вона може помилятися. У помилці тепер немає трагедії. Помилка стає лише одним з варіантів навчання. А негативний результат сприймається теж як результат, який допомагає у пізнанні світу анітрохи не гірше ніж позитивний [2].

Наразі мало хто в Україні сумнівається в тім, що розвиток у молоді критичного мислення – задача актуальна і необхідна. П. Лушин відмічає, що в нашій державі дана ідея поширювалася і поширюється в двох контекстах. Перший з них полягає в тому, щоб прищепити новому поколінню основи цивільного/демократичного способу життя, не мислимого без уміння переконливо аргументувати свою позицію в процесі обговорення соціальних проєктів і відстоювання власної точки зору. Другий контекст пов'язаний з умінням протидіяти різним формам несанкціонованого вторгнення в особисте життя людини, тенденціям маніпулювати з боку її свідомістю. Причому як у першому, так і в другому контекстах мається на увазі, що молодь узагалі, та вітчизняна зокрема, піддається навіюванню і не здатна адекватно аналізувати явища свого життя і, отже, ні особистісно, ні соціально не є захищеною.

Відтак, важливо, аби збереження моральних духовних цінностей стало однією із складових розвитку критичного мислення у дітей та молоді України. Адже таке мислення – це не просто мисленнєвий процес, подібний до логічних, аналітичних, креативних та інших процесів мислення. Це мислення, яке на виході формує не лише вміння (аналізувати, синтезувати, робити власні висновки, бачити проблему з різних боків і т. д.), а – позицію, духовну наповненість особистості. І від форм та методів розвитку критичного мислення залежить, якою буде позиція підрастаючого покоління, громадян України, світового співтовариства: відповідальною, толерантною, моральною чи нігілістичною, егоцентричною [1].

Список використаної літератури

- Киенко-Романюк Л. Формування навичок критичного мислення в українських школярів і підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл [Електронний ресурс] / Киенко-Романюк Л., Неприцький О., Корсак К. – 2007. – Режим доступу :
- Нозль-Цигульская Т. Ф О критическом мышлении [Електронний ресурс] // Журнал „Самиздат”: сервер современной литературы при библиотеке Мошкова / Татьяна Фёдоровна Нозль-Цигульская. – 2007. – Режим доступу : http://www.zhurnal.lib.ru/c/cigulxskaja_t_f/criticalthink.shtml.
- Халперн Д. Психология критического мышления / Даяна Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
- Целикова В. В. Психологические механизмы влияния на личность в культуре / В. В. Целикова // Журнал практического психолога. – 1996. – № 5. – С. 71–75.
- Wade C. Psychology / C. Wade, C. Tavis. – N. Y. : Harper and Row, 1990. – 692 p.

Modern Approaches to Teaching a Professional Foreign Language.

O. Shumska,
assistant,

L. Levitska,
docent
Ivan Franko National University of Lviv

Annotation: *Methods and innovative approaches towards teaching a foreign language for special purposes are considered and practical recommendations of their usage are given in the article. It is proposed to provide practical, affective, educational, challenge developing and professionally-oriented aims. For the practical aim the formation of the foreign language communicative competence is depicted. Special attention is given to the objectives of foreign language teaching, compliance with which a high level of efficiency of educational objectives will be provided.*

Key words: professional foreign language, methods and approaches to teaching, competence, blended learning, professional activity, innovative technologies, non-language educational institutions.

Ukraine's joining the European educational space and participation of our specialists in the international projects require that they should speak a foreign language to implement such aspects of professional activity as acquaintance with new technologies, discoveries and trends in science and technology, as well as establish contacts with foreign partners. Only a deep command of a foreign language for professional purposes guarantees a full exchange of scientific and technical information. Competitive qualified specialists today must not only be able to read and understand foreign literature in the specialty, but also to have sufficient skills and abilities to communicate on professional topics, participate in conferences, give presentations, search for information in foreign language

sources, work with different platforms on Internet.

The actuality of the article is predetermined by the modern requirements of teaching a foreign language for professional purposes and the need to acquaint students with new forms of work organization at the lessons in higher schools using innovative technologies and teaching methods.

The analysis of recent publications shows the availability of a significant amount of researches done by the teachers both in our country and abroad in the following areas:

- innovative approaches to learning a foreign language in training specialists (O. Avksentieva, O. Pismenna, T. Vakyuk, O. Plotnikova, L. Rabychuk, L. Chernovaty);

- organization of students' work in a foreign language practical classes (O. Tarnopilsky, O. Kulkina, N. Gez, B. Lapidus, M. Lyakhovytsky, etc.);
- teaching profile disciplines in foreign languages (G. Kozlakova, T. Shargun);
- teaching how to make a presentation in a foreign language (Yu. Avsyukevich, I. Zymnya).

The purpose of this article is to outline the main features and advantages of new methods and approaches to teaching a foreign language for professional purposes in non-language educational institutions.

Professional orientation together with the study of general foreign language (in our case everyday English) is based on taking into account the needs of future professionals in a particular specialty.

The sphere of a foreign language of professional orientation (in particular business), according to N. Brieger, consists of such following interrelated components as knowledge of the language, communicative and professional competencies. The task of the teacher is to gradually increase the students' language skills in the basics of the profession and the development of communicative competencies inherent in professional activities. M. Ellis and K. Johnson consider that training should be based on professionalism. That is, a characteristic feature of learning a professional language is its specificity in relation to certain professional needs of learners [4, 12].

Basing on the fact that a specialist in a particular field requires knowledge of a foreign language to successfully carry out his activities in professional situations, Brieger N. argues that the whole process of learning a foreign language for professional purposes should be as close as possible to the real professional activity of this specialist [3, 37]. Our experience shows that at the general English lessons, communicative situations are similar to social ones and are modeled by the teacher. When solving a communicative task, students develop full-fledged speech skills.

Modern requirements for high schools graduates include the ability to make a presentation in a foreign language. Methods of teaching presentations in a foreign language, according to Yu.S. Avsyukevich, are based on

the general principles of the modern system of teaching professional language [1, 25]:

- the first principle of motivational sufficiency in learning the process of the presentation preparation can be achieved by the proper organization of teaching with the using the goal oriented tasks, which provide personal self-expression of students by means of a language.
- the cultureological principle of teaching the presentation is to involve the examples of other culture presentations speakers.
- the principle of practical implementation of communicative competence in learning means the need to reproduce as accurately as possible the conditions of professional relations, which simulate the real conditions of the presentation.
- the principle of autonomy of creative educational activity consists in the student's ability to independently solve problematic creative tasks by means of the language being studied.

Modernization of the teaching foreign languages process in higher school has caused the need of using of a person-centered approach to teaching. Its basic provisions are aimed at the personality development as an active subject of educational activities, increasing the independent work role, control and self-control over the process and results of mastering a foreign language.

The defining trend in the teaching of foreign languages, in our opinion, is the implementation of a communicative approach, which involves learning to communicate and formulate the ability to intercultural interaction. Communicative-oriented learning requires the formation of students' communicative competence, which is considered to be formed if the future specialists use a foreign language to independently acquire and expand their knowledge and experience. The formation of communicative competence is the primary goal of learning a foreign language in a higher school. It should be noted that today teachers prefer interactive teaching methods, where the student is not a simple listener, but an active creator of the learning process, capable of interaction and active communication. It is interactive technologies, with their potential for development, that create the

necessary preconditions for the formation of students' speech competence, the ability to think critically, make collective and individual decisions, and improve the professional and general culture of communication.

In the process of implementing the interactive method in practical classes in a foreign language for professional purposes, it should be remembered that its basic principle is the principle of collective interaction, according to which students achieve communicative goals through professional and socio-interactive activities: discussions and dialogues, roles games, imitations, improvisations, debates. Interactive activities combine the cooperation of speech partners and control of the learning process by the teacher. Such activities, which provide a positive impact of the team on the personality of each student and form a favorable relationship in the study group, correspond to a person-centered approach to learning and are consistent with European recommendations for democratization and humanization of the educational process. Practical experience shows that the use of interactive learning technologies in the educational process increases the range of terminological vocabulary in the specialty, makes the learning process cognitive and professionally oriented. Interactive learning technologies stimulate cognitive processes and activate language and speech material in foreign language communication of students, develop their creative abilities and professionally oriented skills in close to real conditions.

At the present stage, the implementation of innovative approaches to teaching a foreign language of professional communication is impossible without a problem-based approach. The main purpose of this approach is to create problem situations. The development of creative, professional and cognitive activity of students will be successful if the teacher involves them in substantiating their own point of view on a particular problem that becomes the subject of research. The cognitive activity of students will include stages of search, analysis and solution, which will require updating of knowledge and skills. Problem situations can be created at all stages of the learning process.

The problem approach stimulates such students' activities as conducting discussions and it develops creative thinking of students, attracts them to research activities, forms cognitive interest and research skills.

The process of teaching a foreign language of professional communication is impossible to imagine without working with texts. New approaches to the organization of such work are that the work itself begins with the definition of tasks for the ability to predict the content and purpose of the text, to update the experience and knowledge of students to remove language difficulties. Asking relevant, professional and interesting questions before reading the text, allows students to predict the content of the text, strengthen their motivation, to initiate the formulation of their opinions.

Analyzing modern approaches to teaching a foreign language, it is impossible not to mention the widespread use of the Internet and computer technology. The use of computers has radically changed the very concept of language learning, making it much more efficient and intense, more creative and closer to life. One of the new approaches to teaching business foreign language, based on the widespread introduction of information technology, is the so-called «blended learning». This learning differs significantly from the more traditional approach, in which information technology (computer, Internet) is added as an add-on to the usual organization of the learning process. This is relevant during quarantine. In blended learning, in contrast to traditional, the use of information technology, especially the Internet, is organically integrated into the learning process. The individual work is entirely based on the use of a computer (searching for information on the Internet, performing joint project work, preparing presentations, etc.).

Classroom work becomes impossible if there was no individual training through the use of information technology. In blended learning, classroom work and individual work with the use of information technology are balanced, and each is absolutely necessary. It is during the classroom work that students present the results of what they have done individually working with computers, analyze what has been achieved and receive tasks and

instructions for further individual activity. Thus, the advantages of blended learning over the traditional are its organicity, absolute interdependence of parts, as well as the ability, on the one hand, to make full use of unlimited resources of information technology and, on the other hand, to leave communication in a foreign language real, and not mostly virtual, as in distance learning [2, 65].

Conclusions. Thus, the study of domestic and foreign sources, as well as practical experience allow us to conclude that the main features of teaching a foreign language of professional communication in the higher school are professional and communicative orientation of learning. As to the methods and approaches to teaching, preference is given to interactive technologies that promote the development of cognitive and creative activity of students, the formation of communicative, speech and intercultural competencies, creating an environment close to the professional field of future professionals.

At the present stage, the modernization of the process of teaching foreign languages for professional purposes in higher school continues, there is an active search for ways to improve it. Increased professional requirements for graduates and the realities of life pose a challenge for teachers to further study and implement the most effective methods and technologies in educational practice, as well as to combine traditional and innovative methods in teaching the professionally oriented foreign language.

References:

- Авсюкевич Ю.С. Принципи навчання англomовної презентації студентів економічних напрямів / Ю.С. Авсюкевич // Інозем. мови. – 2008. – № 1. – С. 25-30.
- Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.: Ленвіт, 2004. – С. 60-65.
- Brieger N. Teaching Business English Handbook / N. Brieger. – OUP, 1997. – 192 p.
- Ellis M. Teaching Business English / M. Ellis, Ch. Johnson. – OUP, 1994. – 237 p

Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у формуванні моральної готовності дітей до школи

Interaction between preschool and families in shaping children's moral readiness for school

Тесленко Світлана Олегівна,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
викладач кафедри дошкільної освіти

Teslenko Svitlana Olegivna,

V.O. Sukhomlinskyi National University of Mykolaiv
Lecturer of the Department of Preschool Education

У статті розглянуто один із напрямів дошкільної освіти – взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у формуванні моральної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в Новій українській школі. Проаналізовано науково-методичну літературу та нормативно-правову базу з даного питання. З'ясовано та узагальнено сутність поняття «готовність до навчання» та «моральна готовність до навчання». Запропоновано форми роботи для реалізації принципу партнерства у роботі закладу дошкільної освіти та сім'ї. Представлено зразок сценарію батьківських зборів як однієї із форм спільної роботи закладу дошкільної освіти із батьками у процесі формування моральної готовності старших дошкільників до навчання в Новій українській школі.

Зкладами дошкільної освіти накопичений значний досвід співпраці з різними соціальними інститутами з метою підвищення ефективності морального, трудового, розумового, фізичного, художньо-естетичного розвитку дітей, органічного їх поєднання, постійного вдосконалення змісту і форм роботи тощо. Актуальність проблеми полягає в тому, що заклад дошкільної освіти – це перший соціальний інститут, який не лише здійснює первинний виховний вплив на дітей, але й забезпечує педагогічну освіту батьків.

Створення дошкільного освітнього простору із залученням сім'ї як середовища розвитку особистості – є одним з перспективних напрямів розбудови системи дошкільної освіти в Україні. Сім'я – жива система, що постійно змінюється не тільки під впливом соціально-економічних умов, а й завдяки внутрішнім процесам розвитку, на сім'ю впливають такі явища, як міграція, урбанізація, індустріалізація та ін. Сім'я – це не однорідна, а диференційована соціальна група, представлена різними віковими, статевими, а часом і професійними «підсистемами», що дає дитині змогу активніше проявляти свої емоційні та інтелектуальні можливості, швидше реалізувати їх.

Завдяки правильно організованому спілкуванню в сім'ї батьки вчаться брати активну участь у житті власних дітей, ставитися до них як до рівних, пізнають їхній світ, усвідомлюють його відмінність від світу дорослих, розуміють неприпустимість порівняння з іншими дітьми. Крім того, батьки набувають здатності бачити сильні і слабкі сторони власної дитини, зважати на них у процесі виховання, починають виявляти щире зацікавлення у діях дитини і готові до емоційної підтримки; відмовляються від одностороннього впливу, яким можна лише придушити або залякати дитину.

Ключові слова: моральна готовність, старші дошкільники, Нова українська школа, навчання, взаємодія, партнерство.

This article examines one of the tensions of pre-school education – the interaction of pre-school education institution and the family in shaping the moral readiness of children of older preschool age to study in the New Ukrainian School. Analyzed scientific and methodological literature and regulatory framework of this issue. The essence of «readiness to study» and «moral readiness to study» is summarized. The work forms for the implementation of the principle of partnership in the work of pre-school education institution and the family. Presented a sample scenario of fathers' gatherings as one of the forms of joint work of preschool institutions and fathers in the process of shaping the moral readiness of older preschoolers to study in the New Ukrainian School.

Pre-school education institutions have accumulated considerable experience in cooperation with various social institutions in order to increase the effectiveness of moral, labor, mental, physical, artistic and ethical development of children, their organic integration, constant improvement of the content and forms of work, etc. The relevance of the problem lies in the fact that pre-school education institution is the first social institution that not only makes a primary educational impact on children, but also provides pedagogical education for parents.

Creation of pre-school educational space involving the family as a environment for personal development is one of the promising directions of the pre-school education system development in Ukraine. The family is a living system that constantly changes not only under the influence of social and economic conditions, but also due to the internal processes of development, the family is affected by such phenomena as migration, urbanization, industrialization and others. The family is not a homogeneous, but a differentiated social group represented by different age, age and sometimes professional «subsystems», which gives the child the opportunity to more actively manifest their emotional and intellectual abilities and to realize them more quickly.

Thanks to properly organized family interaction, fathers learn to take an active part in their children's lives and treat them as equals, learn their world, understand its difference from the world of adults, understand the inadmissibility of comparisons with other children. In addition, parents develop the ability to see their child's strengths and weaknesses, to respond to them in the educational process, to begin to show a strong interest in the child's actions, and to be ready for emotional support; They refuse the one-sided influence that can only suffocate or torture the child.

Key words: moral preparedness, older preschoolers, New Ukrainian School, teaching, interaction, partnership.

Постановка проблеми в загальному виді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із обов'язків сім'ї і дошкільних закладів освіти є підготовка дітей до школи, від чого за-

лежатимуть їхні успіхи в навчанні, подальший розвиток. Як правило, діти, які у старших дошкільних групах розуміють, що їх чекає у школі, володіють необхідними для навчання у ній навичками, легко вживають-

ся у шкільне середовище. Однак не всі з них безболісно долають цей етап, що виявляється передусім у незадовільній їх успішності. Причина цього здебільшого в психологічній та педагогічній невідповідності до навчання в школі. Сьогодні діти потрапляють до школи, як правило, минаючи всі можливі варіанти підготовки. Тоді основне навантаження з підготовки дошкільника до процесу навчання і адаптації до школи лягає на педагогів початкових класів та шкільних психологів. З перших днів свого життя дитина починає поступово виробляти в собі навички живання у світ і живинання у ньому, опанувати соціальний досвід, тобто соціалізується. Макрокосм цього світу на перших порах зведений до середовища сім'ї, яка передусім несе відповідальність за виховання дитини. Глибинний зміст, масштаб і сила цієї відповідальності обумовлені соціальним статусом сім'ї.

З часом дитина розширює сферу своєї взаємодії зі світом, на неї спрямовують свої впливи різноманітні соціальні інститути, які доповнюють, урізноманітнюють виховні зусилля сім'ї. На етапі дошкільного дитинства провідним соціальним інститутом, покликаним забезпечити різнобічний розвиток дитини, є система закладів дошкільної освіти. Гармонійна взаємодія їх із сім'єю є запорукою повноцінності буття дитини, розкриття і реалізації її потенціалу, виходу на нові орбіти соціальної реальності. І все-таки найвища відповідальність за виховання дітей у цій взаємодії належить сім'ї.

З часом у дітей старшого дошкільного віку з'являється новий соціальний інститут – школа. На етапі формування моральної готовності старших дошкільників до навчання в Новій українській школі важливим аспектом є взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками дітей дошкільного віку набула актуальності в період розвитку суспільного дошкільного виховання. Значну увагу окресленій проблемі приділяють вітчизняні та зарубіжні вчені: специфіка сімейного виховання (Т. Алексеєнко, В. Дуброва, Н. Кондратенко, О. Кононко, Л. Маленкова, О. Морозова, Т. Поніманська);

співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї (С. Арнаутова, В. Безлюдна, Л. Виноградова, Т. Даниліна, Т. Дронова, А. Козлова, О. Кононко, Н. Кот, В. Котирло, Т. Пагута, М. Ромазанова, О. Солодянкіна); роль сім'ї та закладу дошкільної освіти у становленні особистості дитини в ранньому онтогенезі (Н. Авдєєва, О. Кононко, Г. Люблінська, С. Мещерякова). Підготовку дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі в педагогічному аспекті досліджували такі вчені, як Л. Артемова, З. Борисова, Р. Буре, І. Дьоміна, Р. Жуковська, Т. Тарунтаєва, О. Усова та інші. Психолого-педагогічні дослідження (С. Арнаутова, А. Божович, М. Виноградова та ін.) показали, що сім'я гостро потребує допомоги фахівців на всіх етапах дошкільного дитинства [5, с. 697].

Мета статті. Теоретично обґрунтувати необхідність та ефективність взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у формуванні моральної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в Новій українській школі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ідея взаємодії закладу дошкільної освіти та родини знайшла своє відображення в ряді нормативно-правових документів: Конституція України, Конвенція про права дитини (1999), Національна програма «Діти України» (1996) та «Українська родина» (20001), Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про дошкільну освіту» (2017) та інших державних документах. У Законі «Про освіту» з акцентовано увагу на те, що «батьки є першими педагогами. Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального й інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці» [2].

Головною ідеєю взаємодії є «відкриття батькам світу цінностей і смислів, що «живуть» у просторі педагогічної культури, створити умови для їх переживання, опанувати сутність та смислом батьківської ролі, її наявними та прихованими потенціалами як головною умовою переходу від стану можливостей до стану дій». Взаємодія ЗДО з батьками реалізується через «активне залучення родин до освітньо-виховного про-

цесу, співробітництво, рівноправне партнерство, яке ґрунтується на взаємній довірі, повазі, доброзичливості, спільних установках, адекватних очікуваннях та інтересах, культурі спілкування» [1, с. 62].

Дослідження проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у формуванні моральної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в Новій українській школі потребувало з'ясування сутності поняття «готовність до навчання».

Зазначимо, що у психологічному словнику поняття «готовність до шкільного навчання» розглядається як сукупність морфологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного, організованого шкільного навчання [4, с. 78].

Словник української мови трактує поняття «готовність до шкільного навчання» як бажання і усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх протиріч, які визначають мотивацію до навчальної діяльності [7, с. 128].

Досить чітко поняття «готовність до школи» визначив Л. Венгер. Він вважав, що готовність до школи – це певний набір знань і вмінь, в якому повинні існувати всі інші елементи, хоча рівень їх розвитку може бути різний [3].

Важливою складовою готовності дитини до школи є її психологічна готовність. Існують різні думки фахівців щодо структури психологічної готовності, однак здебільшого виокремлюють такі її компоненти: соціальний; емоційно-вольовий; інтелектуальний; мотиваційний.

Дитина має розуміти, що в школу вона йде не лише гратися з друзями, а й одержувати нові знання та вміня. Проте навчатися вона буде не сама. У класі здебільшого навчаються близько тридцяти учнів, тож дитина має вміти спілкуватися та працювати в групі. Саме тому до початку навчання в школі у старших дошкільників бажано сформулювати: адекватну самооцінку; потребу в спілкуванні з іншими; уміння приймати інтереси групи дітей; уміння налагоджувати взаємини з однолітками та дорослими.

Педагоги як учасники освітнього процесу мають усвідомити значущість парт-

нерської взаємодії між закладом освіти і родиною, оскільки завдання такої взаємодії створити сприятливі умови для виховання здорової, соціально адаптованої, всебічно розвинутої особистості дитини.

Робота з батьками результативна, якщо будується поетапно на таких принципах:

Довіра відносин – цей принцип передбачає забезпечення віри батьків в професійну компетентність, тактовність і доброзичливість педагогів, їх вміння зрозуміти і допомогти вирішити проблеми сімейного виховання;

Особиста зацікавленість батьків – визначаючи цей принцип ми виходимо з постулату педагогічної діяльності, згідно з яким «нікого нікому не можна змусити вчитися, людина повинна сама захотіти навчатися»;

Партнерські стосунки – підхід до батьків не як до об'єктів виховання, а як до активного суб'єкту процесу взаємодії сім'ї та закладу;

Спільність поглядів, засобів, методів у вихованні дітей.

Завдяки тісному співробітництву закладу дошкільної освіти з батьками та іншими членами родини навколо дітей створюється атмосфера довіри, підтримки, взаєморозуміння, єдиних вимог. Факторами, які об'єднують педагогічний колектив і батьків, є спільна мета, гуманні стосунки та висока відповідальність [6, с. 239].

Для реалізації принципу партнерства у роботі закладу дошкільної освіти та сім'ї пропонуємо використовувати такі форми роботи: дні відкритих дверей; батьківські збори, конференції; родинний клуб «Школа батьківства»; Консультації; інформаційні стенди; індивідуальні бесіди, консультації; спільні дозвілля; патронат сім'ї; анкетування.

Наведемо приклад батьківських зборів як однієї із форм спільної роботи закладу дошкільної освіти із батьками у процесі формування моральної готовності старших дошкільників до навчання в Новій українській школі. На збори можна запросити психолога, який може також надати декілька порад батьками, провести з ними тренінг чи вправи, а також вчителя, який про акцентує увагу на основних помилках, які часто роблять батьки під час підготовки дитини до школи.

Тема батьківських зборів. «Моральна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в Новій українській школі».

Мета: залучити батьків до проблеми підготовки дітей до навчання в школі; дати можливість усвідомити вплив фізичного, емоційно-вольового, морального, мотиваційного, інтелектуального розвитку дитини на її успішність у навчанні.

Хід батьківських зборів

Вихователь: Добрий день, шановні батьки! Сьогодні наші батьківські збори присвячені підготовці дітей до школи. Під час нашої зустрічі ви будете мати змогу не лише отримати консультацію спеціаліста, але й поділитися власним досвідом, задовольнити свою потребу в інформаційному спілкуванні одне з одним, у грі відчувати себе в позиції дитини.

Вихователь: Важливий етап в житті дитини починається з її приходом до школи. До дитини в цей період висувають нові вимоги. А чи готова вона до нової для неї соціальної ролі? Хто ж має готувати дитину до шкільного навчання, хто відповідає за успішне навчання в початкових класах – батьки, сім'я, вихователі закладу дошкільної освіти, вчителі, школа? А чи хочуть наші діти йти до школи і що вони очікують від неї? (Мультимедійна презентація спілкування з дітьми старшої групи, їхні роздуми щодо навчання в школі)

Вихователь: Шановні батьки, у кожного з вас на столі лежать паперові журавлики, які зробили власними руками ваші діти, візьміть їх і станьте біля мене в коло. Дайте відповідь на запитання: що очікуєте Ви, батьки, від навчання ваших дітей в школі? (Гра «Відкритий мікрофон». На ватмані паперу намальована школа. Батьки пишуть свої очікування на зображеннях пташечок і прикріплюють біля школи)

Вихователь: Дякую вам, шановні батьки, за ваші очікування. На мою думку, до питання моральної готовності дитини до навчання слід підходити комплексно. Що ж ми розуміємо під поняттям «готовність дитини до школи»? До розмови я запрошую практичного психолога. (Виступ пси-

холога. *Результати діагностики дітей з підготовки дітей до школи. Тести з батьками «Чи готова дитина до школи?»*)

Психолог: А зараз, шановні батьки, для подальшої роботи вам потрібно об'єднатися в групи. З чарівного мішечка, який я вам пропоную, дістаньте предмети, за кольором яких ви повинні об'єднатися в групи і займете свої місця за столами. (Психолог проводить гру «Аспекти готовності дитини до школи», батьки готують роботу в групі, а потім презентують свої бачення)

Вихователь: Дякую. Дошкільний вік унікальний, він неповторний для кожного. Діти в цьому віці дуже допитливі і тому нам, дорослим, потрібно віднайти відповіді на 100 тисяч дитячих «Чому?».

Хочеться зазначити, що залишилось не так багато часу, літо пролетить швидко і першого вересня Ваші діти стануть школярами.

Вступ дитини до школи – це завжди переломний момент у житті дитини, незалежно від того в якому віці вона приходить в перший клас.

Бути готовим до школи – не означає уміти читати, писати. Бути готовим до школи – означає бути готовим усьому цього навчитися.

Дуже важливо, щоб дитина була готова морально, фізично, а ще психологічно до навчання в школі. Варто зазначити, що «готовність до школи» – це бажання та усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини; а також – це певний набір знань і вмінь.

Психолог Н. Гуткіна зауважила, що навчання краще здійснювати не індивідуально, а колективно (з групою дітей).

Психологічна готовність до шкільного навчання включає 3 компоненти:

- Емоційно-вольову готовність вважають сформованою, якщо дитина вміє ставити мету, долає перешкоди. Уміння спілкуватись з однолітками. Здатність до співчуття.
- Мотиваційна готовність__вважають сформованою, якщо в дитини є бажання ходити до школи.
- Інтелектуальна готовність передбачає розвинене мовлення, багатий словниковий запас.

• Моральна готовність – тісно пов’язана зі зміною характеру, її взаємин із дорослими і народженням на цій основі моральних уявлень і почуттів. Що необхідно і зовсім не слід робити, готуючи дитину до школи?

Вихователь: Дякую.

Вчитель: Готовою до шкільного навчання є дитина, яку школа приваблює не зовнішньою стороною (атрибути шкільного життя), а можливістю одержувати нові знання.

Читання

Зміст занять

1. Розкажи мені про себе і свою сім’ю.
2. Твої улюблені казки. Переказ казок за серією малюнків.
3. Слухання оповідання. Переказування почутого.
4. Бесіда за сюжетним малюнком «Літні розваги дітей». Побудова речень.
5. Ознайомлення з будовою слова. Поділ слів на склади.
6. Наголос у слові. Слухання казки «Руквичка» та ін. Виділення дійових осіб. Робота над текстом.
7. Складання розповіді «Моє місто». Виділення наголосу в словах.
8. Слухання і переказ казки «Лисичка і Журавель». Складання кінцівки тексту.

Письмо

Зміст занять

1. Ознайомлення із зошитом. Копіювання за зразком (правки, риси, їх поєднання і чергування).
2. Вправи з безвідривного письма. Закручування та розкручування спіралі, пружинка, парканчик.
3. Штрихування фігур за зразком вчителя. Копіювання через кальку фігур, слів.
4. Штрихування перекопійованих фігур. Вправи з письма.
5. Письмо паличок різної довжини та нахилу. Письмо півовалів, овалів, петель. Письмо елементів великих букв. Копіювання. Поєднання елементів букв. Штрихування.
6. Вироблення уваги (серед ліній обвести силуєти тварин, птахів).

Математика

Зміст занять

1. Лічба предметів. Копіювання рухів. Вироблення точності.
2. Поняття: більше, менше, однаково. Лічба предметів. Знаходження фігури серед інших.
3. Просторове уявлення предметів: спереду, позаду, поруч, під, над. Лічба предметів. Встановлення відповідності між предметами чи групами.
4. Просторове уявлення: вгорі, внизу; справа, зліва. Складання цілого зображення з його частин. Ознайомлення із зошитом в клітинку.
5. Лічба предметів. Розміщення геометричних фігур у просторі за зразком. Безвідривне письмо.
6. Лічба предметів. Просторове розміщення предметів. Обведення клітинок. Письмо прямих і похилих паличок.
7. Вправи на увагу. Відтворення побачених предметів за зразком. Написання елементів цифр.
8. Поняття: один, багато, більше, менше, стільки ж. Написання елементів цифр.
9. Порівняння груп предметів. Поняття: високий, низький, довгий, короткий. Лінії. Лічба предметів.
10. Геометричні фігури. Викладання фігур із паличок.

Необхідно: навчити її долати труднощі, планувати свої дії, цінувати час; вчити дитину слухати і чути оточуючих, поважати чужу думку, розуміти, що власні бажання потрібно узгоджувати з бажаннями інших людей; використовувати ліплення, малювання; подбати про постановку руки при письмі; заохочувати допитливість дитини, прагнути, щоб вона дізналася щось нове для себе; формувати в дитини вміння ставити запитання, заохочувати її міркування; намагатися більше часу і уваги приділити дитині (робити спільну роботу, спілкуватися, гратися).

Зовсім не слід: змінювати режим дня дитини: позбавляти її денного сну, довгих прогулянок, ігор; оцінювати все, що робить дитина так, як оцінюється діяльність учня; «Проходити» з дитиною програму першого класу, насильно замінюючи гру навчанням; порівнювати дитину з іншими дітьми; по-

казувати негативне ставлення до неправильних дій дитини; постійно виправляти дитину, чи примушувати переробляти роботу, це призводить до гіршого результату.

Вихователь: Дякую.

Вихователь: Шановні батьки! Я дякую Вам за співпрацю. Привітайте один одного оплесками. Я пропоную вам вправу «Закінчи речення», під час виконання якої ми передаватимемо з рук в руки сову, яка є символічною, адже вона мудра та розумна. Будьте і ви з своїми дітьми мудримися та розумними. («Сьогодні на батьківських зборах, я ...»)

Дякую за активну участь! Сподіваюся, що ця зустріч була корисною для всіх! (Батькам роздають пам'ятки)

Пам'ятка:

1. Не перевантажуйте новою інформацією.
2. Розповідайте позитивні історії зі свого шкільного життя.
3. Не наголошуйте на оцінках.
4. Не лякайте школою.
5. Купуйте шкільні принадлежності разом із дитиною.
6. Грайте в школу.
7. Почніть жити за новим розпорядком.
8. Потоваришуйте дитину з годинником.
9. Більше командних ігор.
10. Тренуйте увагу і пам'ять.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, взаємодія педагогів і сім'ї в єдиному освітньому просторі – це найважливіший напрям діяльності закладу дошкільної освіти, особливо під час моральної підготовки старших дошкільників

до навчання в Новій українській школі. У родині, а також у закладі формується особистість не тільки дитини, але і її батьків та педагогів. Виховання дітей збагачує особистість дорослого, посилює його соціальний досвід. У житті кожної людини батьки відіграють велику й відповідальну роль, вони дають дитині нові зразки поведінки, з їх допомогою вона пізнає навколишній світ та наслідує їх у всіх своїх діях. Цей процес стає ще інтенсивнішим завдяки позитивним емоційним зв'язкам дитини з батьками й педагогами, її прагненню бути схожим на матір і батька, а також на свого улюбленого вихователя.

Список літератури

- Головко М. Б., Резнікова В. А. Виховання педагогічної культури батьків як провідний напрям взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї // Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2017. – № 1. С. 62–65.
- Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
- Павелків Р. В. Вікова психологія. вид. 2-е, стер. К.: «Кондор», 2015. – 469 с.
- Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища шк., 1982. – 214 с.
- Рожко-Павлишин Т. А. Взаємодія з сім'єю – пріоритетний напрям діяльності закладу дошкільної освіти // Молодий вчений. 2018. – № 11 (63). С. 697-701.
- Сема О. Проблеми співпраці вихователя та батьків // Психолого-педагогічний пошук: зб. наук. пр. за матеріалами II Всеукр. студент. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток» (21–22 квітня), Глухів, 2016. – Вип. 3. С. 239–243.
- Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. – С. 128.

Рецепція художнього хронотопу у побутовому пісенному тексті півдня України

Presentation of the artistic chronotope in the household song lyrics of the south of Ukraine

Сікорська Вікторія Юріївна

*кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний політехнічний університет
Одеса, Україна
sikorskavika1003@gmail.com*

Миргородська Наталя Володимирівна

*старший викладач кафедри довузівської підготовки
natamirod100@gmail.com
Одеський національний політехнічний університет
Одеса, Україна*

Ключові слова: народна художня культура, пісенна спадщина, топос, хронос, хронотоп, художня картина світу.

Key word: folk artistic culture, song heritage, topos, chronos, chronotope, artistic picture of the world.

У свідомості кожного народу живуть поняття, що відбивають своєрідне розуміння взаємозв'язку речей і подій. Ця система понять входить у поетичне бачення багатьох мистецьких текстів різних епох і багато в чому позначається на їх мовно-поетичній структурі. У дослідженні мистецьких явищ превалює естетичний аспект, який наповнюється художністю, а значить, досконалістю, гармонійністю, цілісністю.

Одними з основних категорій будь-якої картини світу – художньої чи реальної – є час і простір, що відіграють важливу роль у творенні художніх образних структур.

Часопростір, або **хронотоп** (з грецької *chronos* – час, *topos* – місце) – взаємозв'язок часових і просторових відносин у худож-

ньому творі. Часопростір – культурно осмислена позиція художнього тексту, більш стійкі й об'ємні моделі якої складаються з елементарних. Кожен мотив має свій хронотоп. Характер і особливості часопростору залежать від родо-жанрової структури твору, невіддільні від його суб'єктивної системи та є важливим чинником стильової визначеності художнього твору.

Дослідження цих художніх категорій започаткував ще Г. Лессінг, розподіливши види мистецтва на просторові й часові. Вагомий внесок у висвітленні зазначеної проблеми зробив М. Бахтін. Аналіз його праці “Форми времени и хронотопа в романе” поглиблює розуміння особливостей художнього часу та художнього простору.

Тому фундаментальна робота М. Бахтіна є теоретико-методологічним підґрунтям багатьох літературознавчих досліджень.

Аналіз теорій про час і простір (Н. Копистянської, М. Лихачова, Ю. Лотмана, Л. Тарнашинської, З. Тураєвої, Б. Успенського, Т. Філат, ін.) дав можливість з'ясувати не лише різні точки зору вчених на проблему, але й створити класифікацію художнього часу і художнього простору в мистецькому творі.

Окреслюючи поняття «хронотоп», літературознавець А. Ухтомцев наголошував на «...*надзвичайно надбанні людської думки в такому точному і, водночас, яскраво конкретному понятті, як «хронотоп», який прийшов на зміну застарілим поняттям «часу» й «простору».* До зазначеного М. Бахтін додав: хронотоп у художньому творі – це єдність художньої правди у її відношенні до реальної дійсності. *«Істотний взаємозв'язок часових і просторових взаємовідносин, що художньо засвоєні літературою, ми будемо називати хронотопом (що означає дослівно – «часопростір»). <...> Для нас важливе вираження в ньому нерозривності простору й часу (час як четвертий вимір простору)».* Вчений тісно пов'язав хронотоп із жанровими властивостями твору та формуванням образної системи, акцентуючи увагу на тому, що *«образ завжди істотно хронотопічний».* Дослідник віддавав «пальму першості» в хронотопі категорії часу, наголошуючи на уשלненні та його художній зримості.

А культуролог і літературознавець Ю. Лотман вважав первинним і основним художній простір: *«Навіть часове моделювання часто постає як вторинна надбудова над просторовою мовою»*, сприймаючи час як ряд у різноманітних аспектах утілення, функціонування та сприйняття його. Художній час може приймати різноманітні форми залежно від творчого задуму автора: може співпадати із реальним часом об'єктивної дійсності, спиратися на далеке майбутнє або, взагалі, бути невизначеним; пришвидшуватися, уповільнюватися, зупинятися, стрибати розтягуватися або стискатися.

Сучасні наукові дослідження презентують сприйняття хронотопу як синтез часу й простору, що є визначальними факторами

людського існування, вивчаючи його вплив на соціальну диференціацію, взаємодію культури, мови, нації, визначення мовної політики тощо. Українська народна художня культура розвивається в умовах реконструкції звичних моделей реального простору та часу, тому будь-який феномен народної традиції існує в системі просторово-часових координат. А культурологічний аналіз через призму часопросторових зв'язків сприяє осмисленню давніх форм традиційної культури, що формувалися одночасно з народом, передавалися з уст в уста, підтверджуючи феномен «зв'язку покоління», утверджуючи розуміння триєдності «минуле – теперішнє – майбутнє».

Час і простір є домінуючими у характеристиці як певного художнього явища, так і мистецького процесу в цілому, саме ці взаємопов'язані та взаємопохідні категорії є принциповими координатами одного з найбільш більш широких літературознавчих понять, а відтак – різноаспектного та поліфункціонального, але недослідженого феномену – ментального контексту, що залучається майже у кожній науковій праці інтенсивно й питомо.

Сучасні дослідники вивчають вплив часопростору на соціальну диференціацію, взаємодію мови й культури, мови й нації, мовну політику й інші не менш важливі питання. Простір і час – ключові категорії у функціонуванні композиційно-сюжетної структури будь-якого твору, тому часопросторовий аспект стає предметом дослідження поетики фольклорних текстів.

Народна художня культура – це специфічні знання, властиві кожному народові, що проживає на автохтонній території, прагне їх зберегти; це прекрасний фундамент, на якому можна будувати культурні «хмарочоси»; це оригінальний синтез різних інтерпретацій народних традицій. Усе це сприяло формуванню відповідних сталих формул мовлення, досконалих художніх форм, фольклорних жанрів.

Час і простір у фольклорі реалізуються на інших засадах, ніж у художній літературі, оскільки для народного словесного мистецтва характерне сприйняття часопростору як нерозривної єдності, тому слід говорити саме про *хронотоп* Бахтіна.

Фольклорний хронотоп виходить із розмежованих у науці декількох його форм: об'єктивного або реального як характеристики тривалості буття в послідовній зміні явищ, станів, матерії та перцептуального як змісту відображення в культурі, суспільстві, груповій / індивідуальній свідомості. Фольклорний хронотоп є ключовим у побудові сюжету словесного твору як єдиного цілого та сприятливим ґрунтом для втілення універсальної архаїчної моделі світу, що модифікується в текстових структурах різних фольклорних жанрів, адаптуючись до специфіки їхнього функціонування.

Свого часу дослідник В.Пропп, вивчаючи особливості фольклорних жанрів, зазначив, що народне словесне мистецтво ґрунтується на постулатах відмінних від художньої літератури, адже остання апелює до авторського «авторитету» й індивідуальності. Тому у фольклорі відсутній не лише індивідуальний авторський стиль, а й просторово-часова образність має узагальнений символічний характер.

Розуміння і сприйняття часопростору посідають чільне місце у традиційній картині світу українців. Ключовим аспектом часу в фольклорі є його циклічність, базуючись на астрономічних комплексах: сонячний (рік, доба), лунарний (фази Місяця) і вегетативний (народження – дозрівання – смерть рослин). Цим пояснюється існування календарно-обрядових жанрів народної творчості, які поділяються на цикли завдяки фіксуванню часових проміжків.

Наприклад, цікавою є записанка на Новий старий рік, записана на Подунав'ї (Ізмаїльський р-н, Одеська обл.):

*Хоче Ілля,
На Василя,
Несе пугу метяную.
Туди махне
І сюди махне,
У полі – ядро,
А вдома – добро.
Зроби, Боже,
Жито, пшеницю,
Усяку пашиницю!*

Події у тексті мають чітку календарну констатацію («на Василя» – 14 січня), спостерігаємо ще й явище накладання про-

сторових площин («у полі – ядро, а вдома – добро»).

А ось зразки літніх купальських пісень (с. Красеньке, Кривоозерський р-н, Миколаївська обл.):

*Вулицею йдемо,
Купайло несемо.
Наше Купайло у лісі було,
Ми його знайшли, в село принесли.
А ви, дівочки, плетіть віночки.
Ви, молодіці, – по купай лиці.
А ви, бабусі, збирайтеся всі.
Хлопці, дивіться та не казіться;
Ой, Іване, Іване, Іване,
Вже ж твоя Петрівочка минає,
Вже ж твоя Петрівочка минає,
Половини літешка немає,
Половини літешка немає,
Половина зіллячка всихає.*

У цих текстах присутня апелювання до символічних образів Івана Купала з концентруванням на Петровому пості, фокусуючи увагу на календарному часі. Також присутній час показаний через вказівку на дію: *дівчата – плетіть, бабці – збирайтеся, хлопці – не казіться; Петрівочка минає – зіллячко всихає.*

Часу надано аксіологічних ознак, адже саме він визначає протяжність буденних процесів, які мають і сакральні значення (все, що відбуватиметься на зимові свята, матиме свій наслідок улітку, і навпаки...). Репліка зі звертанням до вищих сил має превентивну семантику і звучить доволі поважно, тому змушує сприйняти її як фразу, що не містить жодної конотації сумніву / припущення, вона обов'язково мусить досягти стадії реалізації за реальних умов.

*Ой, учора із вечора
Пасла Маланка два качура,
Пасла вона, загурила,
У чистім полі заблудила.
Біленький фартух замочила.
Повій вітре туди-сюди,
Висуши фартух межі люди...*

У цьому прикладі – вказівка на суб'єктивізацію часу й простору, оскільки предметом художнього тла у тексті є, перш за все, суб'єктивне його сприйняття. Суб'єктивний часопростір героя (*Маланка*) ототожнюється із суб'єктивним часопростором митця-автора, утілюючись у хроно-

логічній послідовності подій (*насла – заблудила – фартух замочила*), що його оточують. Така плінність та констатація часу характеризується чіткістю й конкретикою (*«кучора із вечора»*), маючи початкову й фінальну точки відліку. А узагальнена просторовість – *«у чистім полі»* – створює відчуття узагальненості, відкритості простору.

Схожий приклад узагальненого простору прослідковується у родинно-побутовій пісні весільного обряду *«Як ми коровай місили»* (с. Надеждівка, Білозерський р-н, Херсонська обл.):

*Як ми коровай місили,
з Дунаю воду носили,
не так з Дунаю, з криниці,
місили коровай сестриці*

Народ у фольклорі наділяв поетичною формою все, що бачив, і що знаходило відгук у його серці а невідповідність слова й думки постала тоді, коли відтворення отримало верх над створенням. У результаті, початки пісень можуть стати *«загальними місяцями, що легко прикладаються до будь-якого, також готового змісту»* (О.Потебня).

У праці О. Потебні проаналізовано різні ініціальні формули в колядках, щедрівках, веснянках, купальських, весільних, ліричних піснях і замовляннях, розтлумачено деякі, в яких згадуються локуси Дунаю й Дону. Ми погоджуємося з думками науковця, що простір у фольклорному тексті може мати символічний узагальнюючий зміст – *«з Дунаю воду носили»*. У сімейно-побутових піснях найчастотнішим гідронімічним образом є Дунай як усоблення загального слов'янського водоймища і будь-якої місцевої річки, адже в Херсонській області ця річка не протікає:

*Стояла сосна серед Дунаю.
На тій сосонці тай сокіл сидів,
Крильцями стріпав, в Дунаєць ував.
Вийшов він відтам третього року.
Виніс він відтам троє насіння;
Веду коня до Дунаю,
Кінь не хоче пити,
Підіймає праву ніжку,
Хоче мене вбити.
Підіймає праву ніжку,
Хоче мене вбити.
– Чо ж ти коню, воду не п'єш,*

*Лиш на воду дуєш?
Чо ж ти, синку мой Васильку,
Дома не ночуєш?
Чо ж ти, синку мой Васильку,
Дома не ночуєш?
– Та як мені, моя мамко,
Дома ночувати?
Як в дівчини вечорниці
Не дають ми спати.
Як в дівчини вечорниці
Не дають ми спати.
Також існують і символічні формули часу:
А вже років двісті, як козак у неволі,
По-над Дніпром ходить, викликає долю:
– Гей, вийди, доле, із води,
Визволь мене, серденько, із біди!
– Не вийду, козаче, не вийду, соколо,
Не вийду, серденько, бо й сама у неволі,
Гей, у неволі, у ярмі,
Під московським караулом у тюрмі.
У ярмі, в кайданах од часів Богдана -
Від нього самого у неволю oddана.
Гей, ти, Богдане, гетьмане,
Занапастив Україну і мене!*

Цікава хронологічна еволюція першого рядка: *«А вже років двісті...»*. Є декілька варіантів початку цієї пісні, яка була записана у II пол. XX ст. Анатолієм Свидницьким, збирачем фольклору – *«Більш як років двісті»*, *«А вже років триста»* – далі вже нема куди, бо *«чотириста»* не влізе в ритміку. Таке узагальнене сприйняття часу підтверджує думку вже не календарної хронології, а символічного узагальнення, де двісті – триста позначає давно-довго. Подібного трактування набуває теза *«од часів Богдана»*.

Просторові локативи масиву календарно-побутових пісень взяті з реального часопростору:

*Мій батенько та й по горі ходе,
Посадив він у горіх на городі;
Ой, кувала зозуленька в хаті на загаті,
Як я буду привикати в свекрушеной хаті»;
Ой ходила та Марічка, ой по крутій горі,
Ой, побачила, ой, селезенька,
Ой, на тихій воді».*

Відчуваючи природні цикли (об'єктивний час і простір), краще сприймаються образний світ, констатується реальний (визначений) хронотоп, який має дещо відносний характер: вказуються не конкретний

простір, а подаються загальні картини, стани природи чи людини – «батенько по горі ходе», «кувала зозуленька в хаті на загаті». Реальний хронотоп має узагальнений, дещо символічний характер, що наближається до суб'єктивного та суспільного його сприйняття. Часопросторові співвідношення в них не актуалізуються, а мисляться як цілком тотожні об'єктивним. Це засвідчує необов'язкову відповідність місцю художньої дії.

Також слід відзначити психологічне наповнення часопросторових образів, яке не завжди збігається з географічним констатуванням:

*Куди, доню, собираєшся,
Що так біло умиваєшся?
Не йди, доню, між чужіє люди...
Ой, там тобі все горенько жи буде*
(Белявський р-н, Одеська обл.);
*Ой, жалуй, мати, дочку,
Жалуй та не лай,
У чужую жи сторіночку
Заміж не давай
Бо чужая ж сторононько
Без вітру шумить,
Чужий батько, чужа мати
Не б'є, а болить* (Білозерський р-н, Херсонська обл.).

Важливою ознакою просторової структури хронотопу пісень є антитеза їх побудовання. Категорія «свій – чужий» є одна з основних семантичних опозицій у народній пісенній культурі, яка співвідноситься з такими ознаками, як «гарний – поганий, праведний – гріховний, чистий – нечистий, живий – мертвий, людський – нелюдський (звірячий, демонічний), внутрішній – зовнішній».

Бінарні опозиції формуються на протиставленні: чужість / інакшість означає не лише чужість по відношенню до світу, а і несприйняття самого себе в «несвоєму» некомфортному просторі:

*Мій батечко та й по горі ходе,
Мій батечко та й по горі ходе,
Посадив він горіх на городі.
Рости, горіх, та й укоренися,
Рости, горіх, та й укоренися,
Мій батенько, за мно ж не журися.
Кохав мене, як панське дитятко.
Кохав мене, як панське дитятко.*

Оддав мене, як те сиротятко (Каховський р-н, Херсонська обл.).

Це приклад пісні-звернення доньки до батька, який віддає заміж дівчину за межі рідного простору. І катастрофа для героїні полягає в тому, що свій простір є близьким, зрозумілим, безпечним, комфортним, а чужий – далеким, небезпечним, незрозумілим, навіть, якщо це простір сусіднього села або сусідньої хати.

М. Бахтін дає таке визначення досліджуваним концептам: «свій визначається як сфера знайомого, рідного, зрозумілого, подібного. Чужий – як сфера таємничого, незрозумілого, несхожого. Сфера Свій може розширюватися у процесі пізнання оточення, коли чужий, ворожий стає знайомим та зрозумілим. Проте повного зникнення Чужого досягнути неможливо, оскільки Чужий завжди присутній у Своєму. Кожний елемент сфери Свій, що виступає як суб'єкт будь-яких відношень, можна глумити як Чужий, оскільки порівняння, оцінка неминуче передбачають присутність Іншого».

Такі семантичні антитези залежно від контексту зберігають за собою найбільшу конкретизацію символіки однієї головної опозиції: символічного – «свого» / «чужого» та конкретного – «рідний дім» / «чужа сторона».

*Чужая сторононька
Без вітру шумить,
Чужий батько, чужа мати
Не б'є та – та й болить* (с. Надеждівка, Білозерський р-н, Херсонська обл.)
*А піду, ненько, між чужії люди...
Ой, там мені все горенько буде.
Ой, а там гора крем'яниста
А чужа сім'я вечерять сідає,
Молодицю илючи по водицю.
А якби моя рідненька ненька знала,
То вона б мені вечеряти прислала*
(с. Стара Збур'ївка Голопристанський р-н, Херсонська обл.).

У тексті, попри елементарність і примітивність викладу, відбито архетипні риси мислення, що веде до сприйняття загально-хронотопу як певної організованої структури. Це один із самотутніх варіантів міфопоетичної моделі світу, яка у ширшому розумінні подається як «скорочене і

спрощене відображення всієї суми уявлень про світ». Через текст пісні відкривається увесь спектр людських стосунків, показано сформоване прагнення до одухотворення людської праці, побуту, жадання жити за законами краси та природи, тяжіння до гармонії. Ось приклад жнив'яної побутової пісні (с. Курячі Лози, Кривоозерський р-н, Миколаївська обл.):

*Чия то долина, чий то покоси,
Чия то дівчина розпустила коси?
То моя долина, то мої покоси,
То моя дівчина розпустила коси.
Коси розпустила, плечі застелила –
Ой Боже ж мій, Боже, що я наробила!
Ой Боже ж мій, Боже, що я наробила –
Козак має жінку, а я полюбила.
Козак має жінку, ще й діточок двоє,
А моє серденько крається надвоє.*

Хронотоп як формально-змістова категорія фольклорного мистецтва бере активну участь у створенні тексту, а тому за своєю природою є змістовим і структурним. Саме художній час і простір залучають самобутній словесний текст у конкретний історичний і культурний контекст, пов'язуючи його з "позатекстовим" світом.

Фольклорному мистецтву слова безперечно належить вагоме значення, адже пісенний твір, акумулюючи в собі певну частку духовної енергії, згодом проєктує її на емоції людини. Саме художній текст, викликавши в серці людини відповідні почуття, спонукує її до активних дій, благородних вчинків. Тому через художнє слово ми входимо в духовний світ, одержуючи від всього цього величезне естетичне задоволення та емоційний заряд. Такими константами стають архетипи, топоси, хронотопи, сприйняті як спосіб розгортання тексту, що тісно переплетені з проявом колективного

несвідомого чи колективного досвіду (за Фройдом і Юнгом).

Чіткий аналіз часопросторових орієнтацій і основних символів, що їх представляють у відповідному світлі, дозволяє адекватно оперувати поняттями художнього світу в фольклорному тексті. Художня тканина пісенного твору не розподіляється на головне й другорядне; художній час і простір прагне до однорідності всіх її складових частин.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин М.М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике* // Бахтин М. М. *Вопросы литературы и эстетики.* – М.: Худож. лит., 1975. – С.234–407.
- Лотман Ю. М. *Художественное пространство в прозе Гоголя* // Лотман Ю. М. *В школе поэтического слова: Пушкин. Лермонтов. Гоголь: кн. для учителя.* М.: Просвещение, 1988. С. 251–293.
- Лотман Ю.М. *Семіосфера.* Санкт-Петербург: «Искусство–СПБ», 2000. 704 с.
- Лотман Ю.М. *Статьи по семиотике культуры и искусства.* Санкт-Петербург: Академический проект, 2002. 544 с.
- Лотман Ю.М. *Структура художественного текста. Об искусстве.* Санкт-Петербург: «Искусство – СПБ», 1998. С. 14 – 285.
- Топоров В. *Пространство и текст. Текст: семантика и структура.* Москва: Наука, 1983. С. 227–284.
- Неклюдов С.Ю. *К вопросу о связи пространственно-временных отношений сюжетной структурой в русской былин.* Тез. докл. во II Летней школе по вторичным моделирующим системам, 16 – 26 авг. Тарту, 1966. С. 41–45.
- Пропп В. Я. *Исторические корни волшебной сказки.* М.: Лабиринт, 2000.
- Фрейд З. *Введение в психоанализ: Лекции.* Москва: Наука, 1991. 456 с.

Застосування сюжетно-рольових ігор у процесі виховання дітей дошкільного віку

Перхун Леся,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Application of role-playing games in the process of education of preschool children

Lesia Perkhun,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of General Pedagogy and Preschool Education Department of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

У статті проаналізовано роль та місце гри, як необхідного чинника для успішного засвоєння дитиною соціально-рольового простору, розширення соціальної компетентності дитини; збереження “морального імунітету” кожного дошкільника, що проявляється у вмінні адаптуватись в умовах постійного розвитку нових динамічних форм існування людства; розвитку кожної окремої особистості як носія суспільної культури.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, сюжетно-рольова гра, роль, іграшка, дитинство, дорослі.

The article analyzes the role and place of play as a necessary factor for the successful assimilation of the child's social role space, the expansion of social competence of the child; preservation of «moral immunity» of each preschooler, which is manifested in the ability to adapt to the constant development of new dynamic forms of human existence; development of each individual as a carrier of social culture.

Key words: preschool child, role-playing game, role, toy, childhood, adults.

Постановка проблеми. Мета сучасної освіти полягає у створенні умов для повноцінного розвитку особистості і творчої реалізації кожного громадянина України. Нове соціальне замовлення передбачає становлення людини вільної, творчої, енергійної, підприємливої та, найважливіше, здорової фізично і духовно.

Знцінювання ролі гри і фактична заміна її заняттями з іноземних мов, логіки, хореографії та надмірне інтелектуальне навантаження дітей зазначеного віку додатковими вправами з різних видів пізнавальної діяльності завдає передусім шкоди розвитку самодіяльної активності дошкільників у процесі спілкування з однолітками. За

умов дії зазначених чинників, гальмується формування адекватного самосприйняття зростаючої особистості та її творча ініціатива.

На сучасному етапі відбуваються зміни процесу отримання ігрового досвіду, який раніше передавався від старших дітей молодшим у спільних іграх. Сьогодні дорослий відіграє провідну роль у процесі передачі ігрового досвіду дітям. Необхідно всіляко підтримувати дитячі ігри, які спрямовані на розвиток дитини тому, що в грі розвивається все те, що буде необхідно дитині в дорослому житті.

Актуальність проблеми полягає в необхідності висвітлення сюжетно-рольові гри, бо саме в такій грі формуються взаємостосунки дітей, діти розподіляють і виконують ролі, допомагають один одному у процесі гри, вчаться поступатися, стримувати себе, отже, слугує засобом спілкування дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині XIX століття багатьма зарубіжними психологами і педагогами досліджується природа гри. Цій проблемі, зокрема, визначили чимало уваги у своїх дослідженнях Ш. Спенсер, С. Холл, К. Гросс та ін. Вивченню дитячих народних ігор та іграшок на теренах України присвятили свої дослідження П. Чубинський («Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край»), Л.Українка («Детские игры, песни и сказки Ковельского, Луцкого и Новоград-Волинского уездов Волынской губернии»), С. Ісаєвич («Малорусские народные игры окрестностей Переяслава»), П. Іванов («Игры крестьянских детей в Купянском уезде»), Марко Грушевський («Дитячі забавки та ігри усякі»), Н. Заглада («Побут селянської дитини») та ін. Вони вважали, що дитячі іграшки та ігри це своєрідне дзеркало дитячої душі, яскравий прояв діяльності розуму дитини, відтак, вони дають чудовий матеріал, аби зрозуміти, на яких «...почуваннях і емоціях формується в майбутньому наш народ» [6, с. 264].

Досліджували сюжетно-рольові ігри багато психологів, педагогів, зокрема: Л. Артемова, А. Бурова, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Усова, Д. Менджеричька, Н Михай-

ленко, Л. Чулицька та інші [1; 2; 3; 4; 7; 10]. Так, дослідження Кудикіної Н., Воробей Г., Побірченко Н. [5; 8] доводять, що ігри та забави є цінним надбанням народу, елементом національної культури, природним способом збереження національної неповторності українського народу.

Мета статі – проаналізувати процес оволодіння дошкільниками ігровою діяльністю як засобом спілкування та виховання.

Виклад основного матеріалу. Гра універсальний спосіб виховання і навчання маленької дитини. Якщо ви хочете розвинути необхідні здібності малюка, навчити його думати, розуміти мову дорослих, уявляти, діяти із предметами, грайте з ним якомога частіше. Ігри дають малечкам радість, інтерес, впевненість у собі і своїх можливостях. Але гратися необхідно вчити, адже гра не виникає сама по собі.

Сюжет гри це та частина дійсності, що відтворюється дітьми в грі (лікарня, родина, війна, магазин тощо). Сюжети ігор відтворюють конкретні умови життя дитини. Вони змінюються залежно від цих конкретних умов разом із розширенням кругозору дитини та її знайомством з навколишнім світом. Основним джерелом рольових ігор є знайомство дитини із життям і діяльністю дорослих.

Зміст гри це те, що відтворюється дитиною як центральний момент у людських взаєминах. Стосунки у родині та умови, в яких живе дитина, визначають не тільки сюжети, але, насамперед, зміст дитячих ігор.

Основною лінією розвитку дитини є поступове звільнення від конкретної ситуації, перехід від ситуативного спілкування до неситуативного. Такий перехід дається дитині непросто, і дорослому потрібно докласти певних зусиль для того, щоб дитина змогла подолати тиск сприймається ситуації. А от у грі такий перехід відбувається легко і природно.

Відомо, що діти, що добре володіють мовою, добре грають в сюжетно-рольові ігри: вони вміють планувати сюжет, можуть взяти на себе будь-яку роль [9].

Коли діти грають у рольові ігри, вони одночасно знаходяться на двох смислових рівнях з одного боку, на рівні реальних дій, а з іншого боку на рівні вигаданих дій. Гра-

ючи, діти повинні зберігати дві системи відліку: реальну й ігрову. Перебуваючи в реальній системі відліку, діти, знають, що вони всього лише діти і тому не можуть літати або перетворюватися в що-небудь. Але вони одночасно перебувають і в іншій, вигаданій реальності, розігруючи яку-небудь історію, в якій в черговий раз рятують світ або перемагають ворогів. Коли під час гри між дітьми виникає суперечка, вони можуть легко змінити систему відліку і перейти на реальний рівень, щоб вирішити суперечку, а потім знову продовжують свою гру, діючи навмисно, тобто діти можуть легко переключатися з ігрової ситуації на реальну і назад, весь цей час пам'ятаючи, в якій смисловій системі вони знаходяться.

У процесі гри діти поступово засвоюють правила партнерської взаємодії, здобувають соціальний досвід і морально-етичні норми поведінки.

Специфіка сюжетно-рольових ігор, які мають репродуктивний та творчий характер, дала можливість спостерігати процес привласнення дітьми комунікативної поведінки, спрямованої на партнерів по спільній діяльності, визначити структуру комунікативних функцій дошкільників у творчій грі, спостерігати їхню послідовне розгортання в процесі засвоєння спільної взаємодії з однолітками.

Отже, розвиток ігрової діяльності припускає поетапну передачу дітям ігрових умінь та навичок партнерської взаємодії. Так становлення партнерської взаємодії в дошкільному дитинстві розуміється нами як процес розвитку нових форм спілкування, що характеризується переходом від дії до взаємодії, від відчуття до співчуття, від сприйняття до прийняття, від управління до спільного планування.

Творчо мисляча дитина знайде сенс і ідею в найбуденніших і банальних, з точки зору дорослого, речах, тому не обмежуйте фантазію своїх дітей, хай будь-який самий несподіваний поворот сценарію буде реалізований у грі.

Діти створюють свій власний світ, свою власну субкультуру, в якій, звичайно, відтворюють типові ролі і відносини між дорослими.

Психологи вважають, що втручання батьків у процес гри має бути досить обмеженим. Якщо батьки постійно беруть на себе в грі роль лідера чи просто занадто активно беруть участь у грі, дитині не залишається нічого, окрім як просто спостерігати за дорослими, а потім наслідувати їх. У результаті у дитини складається думка, що тільки дорослі вміють робити що-небудь по-справжньому добре, а сам він ні за що в житті не зможе впоратися навіть з найпростіші завданням. У результаті у дитини розвиваються невпевненість в собі і постійний страх невдачі.

Однак слід обов'язково втрутитися в гру, якщо ви бачите, що малюк відчуває якісь труднощі, скажімо, не знає, як поводитися з новою іграшкою. У цьому випадку батьки неодмінно повинні показати маляти, як вижити зі скрутної ситуації, інакше гра швидко набридне дитині.

Протягом дошкільного віку сюжети ігор не тільки урізноманітнюються, а й стають тривалішими. Якщо молодші дошкільники розігрують один і той самий сюжет протягом 10–15 хв., то діти середнього дошкільного віку розігрують його 40–50 хв., а старші дошкільники – кілька годин і навіть днів. Це означає, що діти старшого дошкільного віку збагачують гру новим змістом, надають їй іншого спрямування завдяки поглибленню й розширенню знань, розвитку мислення, уяви.

Діти відображають у грі предметну трудову діяльність дорослих (приготування їжі, ремонт квартири), стосунки між людьми, суспільну сутність їхньої діяльності («лікар» уважно вислуховує своїх «пацієнтів», признає «лікування»). Конкретні взаємини між персонажами гри можуть бути різними: співпраця, взаємодопомога, турбота одне про одного. Іноді вони проявляють ворожість, грубість, жорстокість, що залежить від конкретних соціальних умов життя і виховання дитини. Одні й ті самі сюжети можуть мати різне смислове наповнення. Малята спершу зосереджуються на сюжетах, які відображають предметну діяльність дорослих, невдовзі починають відтворювати стосунки людей, а ще через деякий час – суспільні відносини між ними. Це виявляється навіть у характері

їхніх суперечок. Якщо серед молодших дошкільників вони виникають із приводу користування конкретним ігровим предметом, то діти середнього дошкільного віку найчастіше конфліктують із приводу ролі, а старші дошкільники вже чітко дотримуються обумовлених ролю правил, бурхливо реагують на їх порушення.

У реалізації своїх ігрових задумів дошкільники використовують слово, власні дії, предмети-замінники. Розвиток дитячої уяви безпосередньо пов'язаний з мовленням. Діти, які мають мовленнєві проблеми, відстають і в розвитку уяви. У грі вони активізують, розвивають свої мовленнєві можливості, а завдяки різноманітним виражальним мовним засобам їхня гра стає змістовнішою, яскравішою. Якщо спершу дошкільники послуговуються словом на позначення дій (з метою їх осмислення), то пізніше словом замінюють дію, виражаючи свої думки і почуття.

Особливо велика роль належить слову в режисерських іграх, оскільки дитина в них організовує гру як режисер, регулюючи стосунки дійових осіб. Носіями ролей у таких іграх є іграшки (ляльки, тварини), інші предмети, від імені яких вона діє, говорить. Це вимагає від неї уміння регулювати свою поведінку, обмірковувати дії і слова, стримувати свої рухи [11, с.104].

Висновки. Отже, у процесі сюжетно-рольової гри у дошкільників розвивається здатність до творення і реалізації задуму, який, будучи на перших порах спонтанним, з часом постає як свідомо задумана тема, реалізуючи яку, діти не просто механічно копіюють дії дорослих, а відтворюють почуття, переживання, наснажують їх особистісним змістом.

Специфіка сюжетно-рольових ігор, які мають репродуктивний та творчий характер, дала можливість спостерігати процес

привласнення дітьми комунікативної поведінки, спрямованої на партнерів по спільній діяльності, визначити структуру комунікативних функцій дошкільників у творчій грі, спостерігати їхнє послідовне розгортання в процесі засвоєння спільної взаємодії з однолітками.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в необхідності аналізу спілкування дітей у сюжетно-рольових іграх та ролі батьків і вихователів у цьому процесі.

Список використаних джерел:

- Артемова Л. Моделі структур дидактичної гри та ігрових стосунків. Дошкільне виховання. 2005. № 4. С. 6 – 7.
- Артемова Л. Розвиток теорії та практики дитячої гри. Дошкільне виховання. 2001. № 7. С. 18 – 19.
- Артемова Л.В. Колір, форма, величина, число – Київ: Томіріс, 1997. 176 с.
- Бурова А. Роль дорослого в розвитку творчих ігор. Дошкільне виховання. 2007. № 1. С. 10 – 13.
- Воробей Г.В. Народні ігри та забави у фізичному загартуванні молодших школярів різних етнографічних груп Прикарпатського краю: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – Київ, 1997. 216 с.
- Копилов С. Навіщо шестирічній потрібна гра? Дошкільне виховання. 2006. № 9. С.12 – 13.
- Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Как играть с ребенком. Москва: Педагогика, 1990. 160 с.
- Побірченко Н.С. Пора дитинства в етнографічній спадщині членів українських Громад (друга половина XIX – початок XX ст.). Київ: Науковий світ, 2000. 199 с.
- Співаковська А. С. Гра – це серйозно. Мудрість виховання: Книга для батьків – Москва: Педагогіка, 1988. 288 с.
- Усова А.П. Роль ігри в дитячому саду / Под ред. А.В. Запорожца. – Москва: Просвещение, 1976. 96 с.
- Яновська М.Г. Творча гра у вихованні молодшого школяра. Методичний посібник для вчителів і вихователів. Москва: Просвіта, 1994. 128 с.